

Бухоро давлат университети
ўқув-методик кенгаш 1-сонли
йиғилишининг баённомасидан
КЎЧИРМАСИ

27.08.2020

Бухоро шаҳри

КУНТАРТИБИ:

4. Турли масалалар.

Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти Г.Тоирова, ўқитувчи Д.Собирова ва иқтидорли талаба А.Зарипованинг “O‘zbek tilshunosligi tarixi”fanidan amaliy va seminar mashg‘ulotlari uchun metodik qo‘llanma” деб номланган методик қўлланмасини нашрга тавсия этиш.

ЭШИТИЛДИ:

Г.Тоирова (кенгаш котибаси) - Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти Г.Тоирова, ўқитувчи Д.Собирова ва иқтидорли талаба А.Зарипованинг “O‘zbek tilshunosligi tarixi”fanidan amaliy va seminar mashg‘ulotlari uchun metodik qo‘llanma” деб номланган методик қўлланмасини нашрга тайёрлаганлигини маълум қилди. Ушбу қўлланмага: ф.ф.д., доценти А.Ахмедов ва п.ф.н., доцент Д.Йўлдошевалар томонидан ижобий баҳо берилгандигини тъқидлади. Методик қўлланма мухокамаси ҳақидаги Филология факультети (2020 йил 29 февраль) ва Ўзбек тилшунослиги кафедрасининг (2020 йил 10 февраль) йиғилиш қарори билан таништириди.

Юқоридагиларни инобатга олиб ўқув-методик кенгаш

ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. Ўзбек тилшунослиги кафедраси доценти Г.Тоирова, ўқитувчи Д.Собирова ва иқтидорли талаба А.Зарипованинг “O‘zbek tilshunosligi tarixi”fanidan amaliy va seminar mashg‘ulotlari uchun metodik qo‘llanma” деб номланган методик қўлланмаси нашрга тавсия этилсин.

Ўқув-методик кенгаш раиси
Ўқув-методик кенгаш котибаси

Кўчирма аслига тўғри

Ўқув-методик кенгаш котибаси

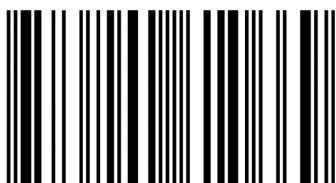
Даминов М.И.
Тоирова Г.И.

Тоирова Г.И.

O'zbek tilshunosligi tarixi

«O'zbek tilshunosligi tarixi» kursi talabalarni o'zbek tilshunostigining boy an'analari bilan tanishtirishni, ma'naviy qadriyatlarimizning tarkibiy qismalaridan biri bo'lgan tilshunoslik fani sohasida ajdodlarimiz qo'liga kiritgan yutuqlarni yosh avlodga yetkazishni, ularda vatanparvarlik tuyg'ularini singdirishni, zahmatkash tilshunoslarimizning ko'p qirrali izlanishlari va ularning mahsullari bilan tanishtirishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yagan. Shu maqsadda yaratilgan ushbu metodik qo'llanma dars jarayonining amaliy va seminar mashg'ulotlari uchun ayni muddao. Unda mashg'ulotlar jarayonida foydalaniladigan savol-topshiriqlar, testlar(ochiq va yopiq) va slaydlar o'z aksini topgan. Qo'llanma 5220100 – Filologiya (o'zbek filologiyasi) yo'nalishi professor-o'qituvchilarga va talabalarga mo'ljallangan.

Toirova Guli – O'zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti.
Sobirova Dilnoza – O'zbek tilshunosligi kafedrasi o'qituvchi.
Zaripova Aziza – Filologiya fakulteti 2 kypc talabasi.

978-620-0-61066-9

Globe
EDIT

Globe
EDIT

FOR AUTHOR USE ONLY

Guli Toirova · Dilnoza Sobirova · Aziza Zaripova

O'zbek tilshunosligi tarixi

metodik qo'llanma

**Guli Toirova
Dilnoza Sobirova
Aziza Zaripova**

O'zbek tilshunosligi tarixi

FOR AUTHOR USE ONLY

**Guli Toirova
Dilnoza Sobirova
Aziza Zaripova**

**O‘zbek tilshunosligi tarixi
metodik qo‘llanma**

FOR AUTHOR USE ONLY

Imprint

Any brand names and product names mentioned in this book are subject to trademark, brand or patent protection and are trademarks or registered trademarks of their respective holders. The use of brand names, product names, common names, trade names, product descriptions etc. even without a particular marking in this work is in no way to be construed to mean that such names may be regarded as unrestricted in respect of trademark and brand protection legislation and could thus be used by anyone.

Cover image: www.ingimage.com

Publisher:

GlobeEdit

is a trademark of

International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

17 Meldrum Street, Beau Bassin 71504, Mauritius

Printed at: see last page

ISBN: 978-620-0-61066-9

Copyright © Guli Toirova, Dilnoza Sobirova, Aziza Zaripova

Copyright © 2020 International Book Market Service Ltd., member of OmniScriptum Publishing Group

FOR AUTHOR USE ONLY

Toirova G., Sobirova D., Zaripova A.

«O‘ZBEK TILSHUNOSLIGI TARIXI»

fanidan

amaliy va seminar mashg‘ulotlari uchun metodik qo‘llanma

FOR AUTHOR USE ONLY

**Toirova Guli – O`zbek tilshunosligi kafedrasi dotsenti
Sobirova Dilnoza- – O`zbek tilshunosligi kafedrasi o`qituvchi
Zaripova Aziza- Filologiya fakulteti 2 kypc talabasi**

Muharrir: p.f.n., dotsent D.Yo`ldosheva

Taqrizchi: f.f.n.,dotsent A.Axmedov

FOR AUTHOR USE ONLY

BuxDU o`quv-metodik kentashning 2020-yil 8-may 6-sonli yig`ilishida nashrga
tavsiya etilgan

«O‘zbek tilshunosligi tarixi» kursi talabalarni o‘zbek tilshunosligining boy an’analari bilan tanishtirishni, ma’naviy qadriyatlarimizning tarkibiy qismlaridan biri bo‘lgan tilshunoslik fani sohasida ajododlarimiz qo‘lga kiritgan yutuqlarni yosh avlodga yetkazishni, ularda vatanparvarlik tuyg‘ularini singdirishni, zahmatkash tilshunoslarimizning ko‘p qirrali izlanishlari va ularning mahsullari bilan tanishtirishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yagan. Shu maqsadda yaratilgan ushbu metodik qo‘llanma dars jarayonining amaliy va seminar mashg‘ulotlari uchun ayni muddao. Unda mashg‘ulotlar jarayonida foydalaniladigan savol-topshiriqlar, testlar(ochiq va yopiq) va slaydlar o‘z aksini topgan. Qo‘llanma 5220100 – Filologiya (o‘zbek filologiyasi) yo‘nalishi professor-o‘qituvchilarga va talabalarga mo‘ljallangan.

МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ МАВЗУЛАРИ (20 соат)

1-мавзу. “Ўзбек тилшунослиги тарихи” фанининг предмети, объекти, мақсад ва вазифалари (2 соат)

Режа:

1. Курснинг мақсад ва вазифалари.
2. Курс ҳақида қисқача умумий маълумот ва унинг бўлимлари.

Асосий дарслик ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маърузалар матни, Т., Университет, 2000.

2-мавзу. Ўзбек тилшунослиги шаклланишининг илк даври (2 соат)

Режа:

1. Абу Наср Форобийнинг (873-950) лингвистик қарашлари.
2. Абу Райхон Берунийнинг (973-1048) лингвистик қарашлари.
3. Ибн Синонинг (980-1037) лингвистик қарашлари. “Асбоби ҳудуд ал ҳудуд” асари ҳақида.

Асосий дарслик ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маърузалар матни, Т., Университет, 2000.

3-мавзу. Темурийлар даври ўзбек тилшунослиги (2 соат)

Режа:

1. Алишер Навоийнинг лингвистик мероси. Навоий фалсафасида умумийлик-хусусийлик, моҳият-ҳодиса муносабатлари.
2. Алишер Навоий чогиши тирима тилишунослик асосчиси сифатида.
3. А.Навоий ва нутқ маданияти масалалари. Унинг “Маҳбуб-ул-қулуб” асари ҳақида.
4. Захриддин Муҳаммад Бобурнинг лингвистик қарашлари

Асосий дарслерлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Қурбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap matni, Т., Университет, 2000.

4-мавзу. Жадидларда тил таълими масалалари (2 соат)

Режа:

1. «Чигатой гурунги», унинг мақсад ва вазифалари.
2. А.Авлоний, Мунаввар Кори, Беҳбудий фаолияти.

Асосий дарслерлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Қурбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap matni, Т., Университет, 2000.

Қўшимча адабиётлар

5. Ҳ.Узоков. Ўзбек тилшунослари. Т., Ўқитувчи, 1972.
6. “Узбекское советское языкоzнание”. Т., Фан, 1986.
7. Ҳ.Ҳасанов, М.Қошғарий. Т., Фан, 1963.
8. Э.Фозилов. Шарқнинг машҳур филологлари. Т., Фан, 1971.
9. Ҳ.Жабборов. Буюк тилшунослар. Қарши, Насаф, 2003.
10. А.Ғуломовнинг илмий мероси. Т., 1,2,3,4 китоблар. 2003, 2004, 2006, 2007.

5-мавзу. Фитрат грамматикаси (2 соат)

Режа:

1. *Фитратнинг морфологик қарашлари.*
2. *Фитратнинг синтаксисга оид қарашлари.*
3. *Фитрат грамматикасининг аҳамияти.*

Асосий дарслерлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Қурбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

6-мавзу. Ўзбек тили морфемикаси, лексикологиясининг шаклланиши ва таомиллашуви(2 соат)

Режа:

1. Ўзбек тили морфемикасининг шаклланиши.
2. Ўзбек тили морфемикасининг тараққиёти.
3. Ўзбек тили лексикологиясининг шаклланиши.
4. Ўзбек тили лексикологиясининг тараққиёти.

Асосий дарслклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Маҳмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

7-мавзу. Ўзбек тили фразеологиясининг шаклланиши ва таомиллашуви(2 соат)

Режа:

1. Ўзбек тили фразеологиясининг шаклланиши.
2. Фразеология доирасини кенг ва тор доирада тушуниши.
3. Ўзбек фразеологиясининг тараққиёти.

Асосий дарслклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Маҳмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

8-мавзу. Сўз ясалиши ҳамда лексикография бўлимларининг шаклланиши ва таомиллашуви(2 соат)

Режа:

1. Сўз ясалиши бўлимининг шаклланиши.
2. Сўз ясалиши бўлимининг ривожи.
3. Лексикография бўлимининг шаклланиши ва таомиллашуви

Асосий дарслклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув кўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

9-мавзу. Ўзбек тили илмий морфологиясининг шаклланиши ва тақомиллашуви(2 соат)

Режа:

1. Ўзбек тили илмий морфологиясининг шаклланиши.
2. Ўзбек тили морфологиясининг тараққиёти.

Асосий дарсликлар ва ўқув кўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув кўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

9-мавзу. Ўзбек тили илмий синтаксисининг шаклланиши ва тақомиллашуви(2 соат)

Режа:

1. Ўзбек тили илмий синтаксисининг шаклланиши.
2. Ўзбек тили синтаксисининг тараққиёти.

Асосий дарсликлар ва ўқув кўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув кўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

СЕМИНАР МАШГУЛОТЛАРИ МАВЗУСИ (18 соат)

1- мавзу: М.Қошғарийнинг лингвистик қарашлари (2 соат)

Режа:

1. *М.Қошғарийнинг фонетикага оид қарашлари.*
2. *М.Қошғарий сўз туркumlари хусусида.*
3. *М.Қошғарийнинг лексикологияга оид қарашлари.*
4. *М.Қошғарийнинг социолингвистик қарашлари.*

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.*Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. *Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002.* 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.* *Ўқув қўлланма,* Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.* *Маърузалар матни,* Т., Университет, 2000.

2- мавзу: М.Замахшарийнинг лингвистик қарашлари (2 соат)

Режа:

1. *М.Замахшарийнинг фонетикага оид қарашлари.*
2. *М.Замахшарий сўз туркumlари хусусида.*
3. *М.Замахшарийнинг лексикологияга оид қарашлари.*
4. *М.Замахшарийнинг синтактик қарашлари.*

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.*Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. *Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002.* 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.* *Ўқув қўлланма,* Самарқанд, 2006.
4. Ё.Тожиев. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.* *Маърузалар матни,* Т., Университет, 2000.

3- мавзу: Форсий филологик анъана, унинг 16-19- асрлардаги равнақи (2 соат)

Режа:

1. *А.Навоийнинг бой адабий меросини ўрганиши ва тарғиб қилиши мақсадида* *форсий филологик анъананинг вужудга келиши,* *унинг сабаблари.*
2. *Т.И.Хиротийнинг “Бадойиул лугат” асари ҳақида;*
3. *Мирза Меҳдиҳоннинг “Санглоҳ” асари ҳақида;*
4. *Фатҳ Алихон Коҳсарийнинг “Китоби лугати атрокия” асари ҳақида.*

Асосий дарсликлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. *Ўзбек тилшунослиги тарихи.*Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. *Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002.* 2-китоб.

3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

4- мавзу: XX асрнинг 20-30-йиллари ўзбек тилшунослиги (2 соат)

Режа:

1. Адабий ва таълим тили масалалари.

2. “Чигатой гурунги”, унинг мақсад ва вазифалари.

3. Жадидларда тил таълими масалалари.

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.

2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.

3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

5- мавзу: XX асрнинг 40-50-йиллари ўзбек тилшунослиги(2 соат)

Режа:

1. Умумий таълим дарслеклари муаммосининг ечилиши.

2. Олий таълим учун дарслеклар масаласи. “Хозирги замон ўзбек тили” дан материаллар серияси.

3. Биринчи ўзбек тили академ граматикасининг яратилиши ва унинг таркиби.

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.

2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.

3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

6- мавзу: 60-йиллар ўзбек тилшунослиги(2 соат)

Режа:

1. Иккинчи ўзбек тили академ граматикасининг яратилиши ва унинг таркиби.

2. Бу даврнинг етук тилшунослари.

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўкув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ѓ.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

7- мавзу: 70-йиллар ўзбек тилшунослиги(2 соат)

Режа:

1. Биринчи ўзбек тўлиқ грамматикаси. Буни яратишда A.Гуломовнинг ўрни.
2. Бу даврнинг етук тилишунослари.

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўкув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ѓ.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

8- мавзу: Мустақиллик даври ўзбек тилшунослиги(2 соат)

Режа:

- 1.Давлат тили ҳақидаги қонун ва унинг тарихий аҳамияти
2. Мустақиллик даврида ўзбек тилшунослиги эришган ютуқдар

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўкув қўлланма, Самарқанд, 2006.
4. Ѓ.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzалар матни, Т., Университет, 2000.

9- мавзу: Ўзбек тилшунослиги кўп тармоқли фан сифатида(2 соат)

Режа:

1. Систем-структур тилишуносликнинг шаклланиши, унинг намояндалари.
2. И.Кўчкортоев, Ҳ.Нематов, Р.Расулов, А.Нурмоновлар фаолияти.

Асосий дарслеклар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.

3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

10- мавзу: Тилшуносликнинг янги йўналишлари(2 соат)

Режа:

1. Социолингвистика ва унинг тараққиёти.
2. Прагмалингвистика ва унинг тараққиёти.
3. Психолингвистика ва унинг тараққиёти ва ҳ.к.

Асосий дарслерлар ва ўқув қўлланмалари

1. А.Нурмонов, Н.Махмудов. Ўзбек тилшунослиги тарихи.Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.

2. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т.,Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.

3. Ўринбоев Б., Т.Курбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўқув қўлланма, Самарқанд, 2006.

4. Ё.Тожиев. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalap матни, Т., Университет, 2000.

АМАЛИЙ МАШҒУЛОТ МАВЗУЛАРИ (14 соат)

- 1.Ўзбек тили фонетикасининг шаклланиши ва тараққиёти.
2. Ўзбек тили орфографиясининг тараққиёти.
3. Ўзбек тили лексикология ва лексикографиясининг шаклланиши
4. Ўзбек тили морфология ва синтаксисининг шаклланиши, тараққиёти.
5. Ўзбек тили морфемикасининг тараққиёти.
6. “Сўз ясалиши” бўлимнинг шаклланиши.
7. Ўзбек фразеологиясининг ривожи.

Мустақил тайёргарлик мавзулари

1	М.Қошғарийнинг лингвистик қарашларини реферат шаклида тайёрлаш	4
2	М.Замахшарийнинг лингвистик қарашларини слайдларда акс эттириш	4
3	Жадидларда тил таълими масалалари реферат шаклида тайёрлаш	4
4	Форсий филологик анъанада туркий тил тадқиқи ҳақида буклет тайёрлаш	4
5	Алишер Навоий — чоғишишима (контрастив) лингвистиканинг отаси ҳақида буклет, слайд тайёрлаш	6
6	Захириддин Мухаммад Бобурнинг лингвистик қарашлари ҳақида буклет, слайд тайёрлаш	6
7	Фитрат грамматикаси ҳақида буклет, слайд тайёрлаш	6
8	XX асрнинг иккинчи ярми ўзбек илмий тилшунослигининг шаклланиши ва ривожланиши ҳақида буклет, слайд,	10

	реферат тайёрлаш	
9	70-йиллар ўзбек тилшунослиги диаграммада акс эттириш	6
10	Ўзбек тили морфемикаси, лексикологиясининг шаклланиши ва такомиллашуви ҳақида буклет, слайд тайёрлаш	6
11	Ўзбек тилшунослиги кўп тармоқли фан сифатида слайдларда акс эттириш	6
12	Тилшуносликнинг янги йўналишлари слайдларда акс эттириш	8
	Жами	70

FOR AUTHOR USE ONLY

1-topshiria

Quyida keltirilgan asarlar va ularning muallifini juftlang.

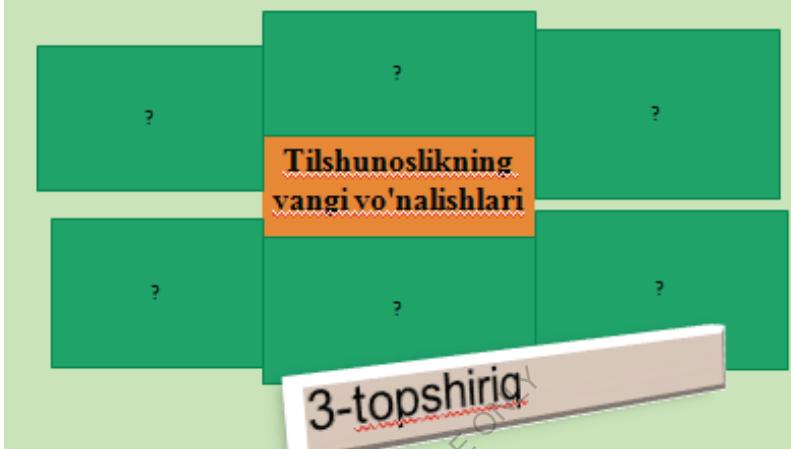
1.	“Sarf”, “Nahy”	A.G’ulom	A
2.	“O’zbek tilida undovlar”	N.Mahkamov	B
3.	“O’zbek tilida son va olmosh”	X.Komilova	D
4.	“O’zbek tilining morfologiya asiga kinish”	Abdurauf Fitrat	E
5.	“Qo’shma, juft, takror so’zlar”	A.Ho’jivev	F
6.	“Adabiy nomra va pleonazm”	S.Usmonov	G

2-topshiria

Nuqtalar o’miga mos sana va birliklami qo’yib, jumlalami to’ldiring.

- a) ... -yilda O’zbekiston Fanlar akademiyasi Til va adabiyot institut huzurida maxsus orfo grafiya komissiyasi tashkil etildi.
- b) 1929-yilda Samarqandda bo’lib o’tgan ... haqida qaror qabul qilindi.
- d) 1920-yilning 13-dekabrida Toshkent shahridagi ... klubida til-imlo masalasiga qaratilgan qurultoyni o’tkazishga tavyorzarlik bo’vicha yig’ilish bo’lib o’tdi.
- e) Harf va imlo masalalari yuzasidan ..., ..., ...lar ma’ruza chilar etib belgilandi.
- f) “O’zbek tilining asosiy imlo qoidalari” ... ... bilan tasdiqlandi.
- g) 1920-yilning 13-dekabrida Toshkent shahrida bo’lib o’tgan yig’ilishda ... raislik, ... esa kotiblik qildi.

Tilshunoslik fanining vangi vo'nalishlarini NILUFAR GULI chizmasi orqali to'ldiring. Gulning bo'sh vaproqlariga vangi vo'nalishlarni kiriting.

Jadvalning chap tomonidagi qoidalarga moslashtirib raqamlarni joylashtiring.

1. Makrolingvistika; 2. Statiklingvistika; 3. Diaxronik lingvistika;
4. Intralingvistika; 5. Matematik linevistika; 6. Paralingvistika

Nutq faoliyat bilan bog'liq hisoblanadi	
Tilni keng doirada, statik metodlar bilan tadqiq qiladi	
Til taraqqiyotning rivojlanish qonuniyatlariga va natijalarini o'rganadi	
Til taraqqiyotidagi to'liq sinxronlashgan davrni ajratadi va tasvirlaydi	
Ichki lingvistika	
Tilni o'rganish va tasvirlash jarayonida matematik metodlarni qo'llash	

4-topshiria

Slindir ichiga tilshunoslikning yangi yo'nalishiga doir atamalarni topib joylashtiring.

- a)sodda gap;
- b)makrolingvistika;
- c)til taraqqiyoti;
- d)diakronik lingvistika;
- e)tashqi lingvistika;
- f)ekstralingvistika;
- g)til birliklari;
- h)til sistema si;
- j)pixolinguistika;
- k)makrolinguistika;
- l)statik metod;
- m)intralingvistika.

5-topshiriq

6-topshiriq

O'zbek fonetika-fonologivasining vuzaga kelishiga hissa qo'shgan olimlarning ism-sharifi va suratlarini moslang.

1. A.G'ulomov

2. A.Nurmonov

3. E.D.Polivanov

4. V.V.Reshetov

5. A.M.Shcherbak

7-topshiriq

Berilgan tilshunos olimlarning ism-sharifi va ularning fonetika-fonologivaga oid asarlarini to'g'ri juftlang.

1. "O'zbek tili. I qism. Kirish. Fonetika"	A) A.Nurmonov
2. "O'zbek tilida fonologiyasi va morfonologiyasi"(1980)	B) A.M.Shcherbak
3. "Fonologik sistemalar tipologiyasi"(1974)	C) M.Mirtojivev
4. "Hozirgi o'zbek adabiy tili. Fonetika"(1999)	D) A.Abduaazizov
5. "Turkiy tillarning qiyosiy fonetikasi"(1970)	E) V.V.Reshetov
6. "O'zbek tilida fonologiyasi va morfonologiyasi"(1984)	F) A.Abduaazizov

8-topshiriq

Quvida o'zbek orfografiyasiga hissa qo'shgan olimlarning ism-shariflarini suratlari bilan juftlang.

1. Abdurauf Fitrat	-A	
2. Ashurali Zohiriy	-B	
3. Elbek	-D	
4. G'ozzi Olim Yunusov	-E	

9-topshiriq

Ouvida keltirilgan asarlar va ularning
muallifini juftlang.

1.	“O‘zbek tilida polisemiva”	F.Kamol	A
2.	“Hozirgi o‘zbek tili leksikasi”	I.O‘chqortoyev	B
3.	“O‘zbek tilida holat fe’llari va ularning obligator valentliklari”	M.Mirtojivev	D
4.	“Hozirgi zamon o‘zbek tili kursidan materiallar”	I.Shukurov	E
5.	“O‘zbek tilida troplar”	R.Rasulov	F
6.	“So‘z ma’nosiva uning valentligi”	Y.Pinxasov	G

10-topshiriq

SHARTI: 1970- villarda
morphologiya
sohasida
qilingan taddiqotlar

(3 ta)

Jarayon: do’stiniz bilan
telefonda bog’laning, unga
savol bering, Savol-javobni
yozib oling (запись) va menga
jo nating(3 dəqiqa ichda)

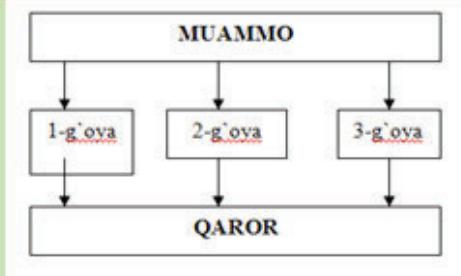
11-topshiriq

Ouyida keltirilgan asarlar va ularning muallifini juftlang.

1.	“O‘zbek tili morfemikasi”	A.G‘ulom	A
2.	“O‘zbek tilimorfemikasining asosiy aspektlari va uning munosabatlari”	A.Hojiyev	B
3.	“So‘zning morfolofigik va so‘z yasalishi strukturasi”	S.Tojiyev	D
4.	“O‘zbek tilida so‘z yasash yo‘llari haqida”	N.Mahkamov	E
5.	“O‘zbek tilida affikslar sinonimiyasi”	Y.Tojiyev	F
6.	“Adabiy norma va pleonazm”	T.Mirzaqulov	G

12-topshiriq

Morfologiyaning shakllanishi

Mavzuni “Qaror shajarasi” metodi asosida aks ettirilg.

13-topshiria

Nuqtalar o‘rniga mos so‘zlarni
qo‘vib jumlalarni to‘ldiring.

1. Leksikologiyva o‘zbek tilshunosligining tarkibiy qismi va bir yo‘nalishi sifatida ... dan boshlab shakllandi.
2. Faxni Kamol so‘zlamning ko‘chma ma’nolari haqida dastlabki ma’lumotlami bergen bo‘lsa ham, lekin ko‘chma ma’no turlari, ulaming hosil bo‘lish yo‘llari voritilmagan edi. Ana shu muammonno vorishga ... va ...lar bel bog’ladilar.
3. Semik tahlil usuli bilan aka leksemasining leksik ma’no tarkibida quvidagi semalar ajratiladi: ..., ..., ...
4. Leksema semasining tarkibi ... lardan iborat.
5. ...ning yurmush fe’llarining, ...ning yo‘nalma harakat fe’llarining sistemaviy tahliliga bag‘ishlangan monografik asarlarning pavdo bo‘lishi o‘zbek system leksikologiyasini yangi tadqiqotlar bilan bovitdi.

14-topshiria

Nuqtalar o‘rniga mos so‘zlarni qo‘vib,
jumlalarni to‘ldiring.

1. ... ning ... asarining rus tilida nashr etishi va unda o‘zbek tilining barcha sathlari jumladan, sintaktik sath birliklarning ham tadqiq etilishi o‘zbek tili sintaksisiga keng ilmiy jamoatchilik diqqatining jalb etilishiga turki bo‘ldi.
2. ... asari oly o‘quv yurtlari o‘zbek filologiyasi fakultetlari talabalari uchun sintaksisidan yozilgan birinchi darslik bo‘lishi bilan birga birinchi ilmiy asardir.
3. Dastlab gaplar obyaktiv vogelikni ifodalashi va predikativ baleisiga ko‘ra ... tamovil asosida ikki guruhsiga – soda va qo‘shma gaplarga ajratilgan bo‘lsa, keyinchalik xuddi shu baleisiga ko‘ra gaplar ... tamovil asosida sodda, qo‘shma va murakkab gaplarga ajratildi.
4. ...ning ... nomli asari o‘zbek tilshunosligida qo‘shma gap sintaksisini chuqur o‘rganishni boshlab berdi.
5. 1955-yilda ... nomli asarini nashr etdi va unda qo‘shma gaplarning maqomi va ularning tasnifi haqida dastlabki ma’lumotlar berdi.
6. O‘zbek tilshunosligida birinchi marta 1931-yilda sintaksi nomi ostida ... va ...lar maktab grammaticasini yaratdilar.

15-topshiriq

Nuqtalar o'rniga mos so'zlarni
qo'vib jumlalarni to'ldiring.

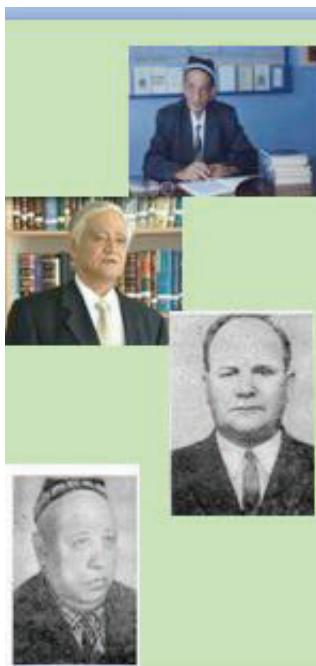
1. "Morfema" atamasi tilshunoslikda dastlab ... tomonidan qo'llangan.
2. "Morfema" atamasi o'zbek tilshunosligiga ... tomonidan olib kirlgan.
3. O'zbek tilshunosligida morfema haqidagi qarashlar ... nazariyasi asosida yuzaga keldi.
4. O'zbek tili morfemalarining paradigmatic va sintagmatik munosabatlari yoritishda ...ning tadqiqotlarini alohida ta'kidlash lozim.
5. Deskriptiv tilshunoslikda til birliklari sifatida ..., ..., ...lar ajratiladi.

16-topshiriq

Jiodkorlaming rasmini varatgan asarlar bilan
moslashtiring.

1. "Muxtasar"
2. "Muhokamat ul-lug'atayn"
3. "Nahv"
4. "Javohirun nahv fil lug'atit turk"
5. "Al-Mufassal"
6. "Devoni lug'otit turk"

17-topshiriq

Rasmdagi olimlarning
ism sharifini vozing.
Tilshunoslikning qaysi sohasida
izlanish olib borgan?

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Berilgan ma'lumotlardan Mahmud Qoshg'ariyga tegishlilarini jadvalga joylashtiring.

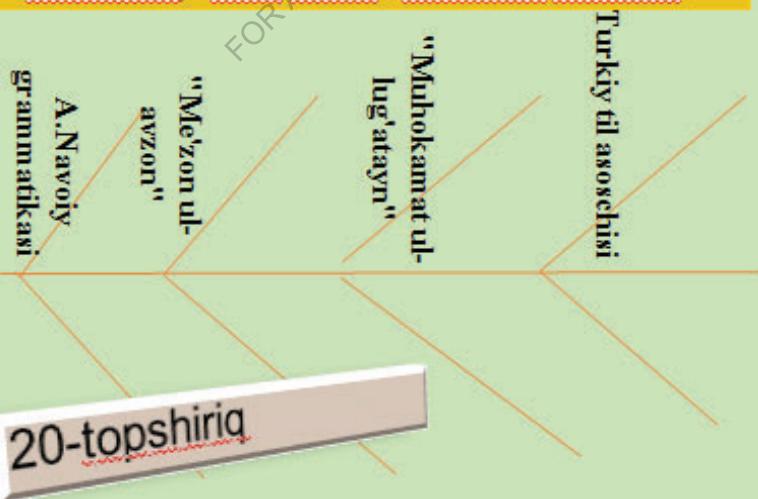
1. "Devoni lug'otit turk"; 2. "Bulosug'unda tug'ilgan"; 3. "Sarf"; 4. Hirotda vashagan;
5. Qiyosiy-tarixiy tilshunoslikka asos soldi;
6. "Mubayvinn"; 7. 7500 dan ortiq so'z va iboralmi izohlagan; 8. Qoraxoniylar davrida ijod qilgan; 9. "Mugaddimat ul-adab";
10. 20 yoshida vangi vozuvni varatgan.

Javoblar:

19-topshiriq

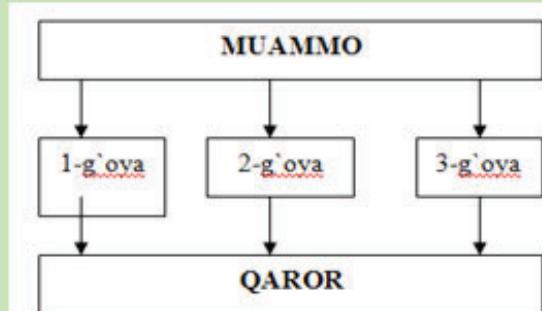
A.Navoiyning grammatikaga oid nazariy ma'lumotlarni o'zlashtirib, "Balıq skeleti" chizmasini to'ldiring.

21-topshiriq

B	B	B
Zahiriddin Muhammad Bobur Alisher Navoiy izidan borib, o'zining "Voqenoma" ("Boburnoma") asarida tilshunoslikka oid qarashlari mavjud.	"Voqenoma" asarida hayvonot, parranda, nabotot, gul, fasl, kun etimologiyasiga oid bir qancha so'zalami izohlagan.	Z.M.Bobuming yana qanday asarlarida tilshunoslikka oid malumotlar mavjud?

22-topshiriq

Mavzuni "Qaror shajarasi" metodi asosida aks ettiring.

TESTLAR

1. Forobiyning tasnifi bo'yicha so'z ma'nolari necha turga ajratiladi?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 10-bet)

- a) *2 turga
- b) 4 turga
- c) 3 turga
- d) 5 turga

2. Forobiy tilshunoslikning mundarijasisini 6 bo'limga ajratadi.

Quyidagilardan qaysi biri ushbu bo'limda uchramaydi?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 11-bet)

- a) *Murakkab so'z haqidagi fan
- b) Sodda so'z haqidagi fan
- c) She'r tuzilishi qoidalari so'z haqidagi fan
- d) So'z birikmalari so'z haqidagi fan

3. Qaysi asarda dialektologik lug'atning ilk namunalari uchraydi?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 17-bet)

- a) *Beruniy "Saydana"
- b) Forobiy "Falsafatu Aristutalis"
- c) Ibn Sino "Asbobi xudut"
- d) Yusuf Xos Hojib "Qutadg'u bilig"

4. Ibn Sinoning "Asbobi xudut" asarida nutq tovushlarini qaysi atama bilan izohlaydi?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 22-bet)

- a) *Savt
- b) Nazzalik
- c) Aks sado
- d) Harf

5. Ibn Sino "mahmusa" atamasini qanday tovush sifatida deb izohlaydi?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 23-bet)

- a) *Jarangsiz
- b) Jarangli
- c) Unli
- d) Undosh

6. Qaysi olim dunyo tilshunosligida fonetika va fonologiyaning rivojlanishi uchun ulkan hissa qo'shgan?

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 25-bet)

- a) *Ibn Sino
- b) Farg'oniy
- c) Buxoriy
- d) Javhariy

7. "Turkiy tillarning nahv (sintaksis) javohirlari" ushbu asar muallifini toping.

(A.Nurmonov "O'zbek tilshunosligi tarixi". T., "O'zbekiston", 28-bet)

- a) *Qoshg'ariy
- b) Ibn Sino
- c) Zamaxshariy

d) Beruniy

8.Qoshg‘ariy davrida tilshunoslik fan sifatida qaysi shaharlarda shakllandi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 31-bet)

a) *Basra va Kufa

b) Basra

c) Kufa

d) Bog‘dod va Kufa

9. “Kitob ul-ayn” lug‘ati kimga tegishli?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 31-bet)

a) *Xalil al-Farohidiy

b) Aba Amir ibn al-Ala

c) Xalifa Ali

d) Ibn Sino

10. Qoshg‘ariy turk tillarini dastlab qanday guruhlarga ajratgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 34-bet)

a) *Turklar, o‘g‘uz va qipchoq

b) Chigil va arg‘u

c) O‘g‘uz va qipchoq

d) Chigil va uyg‘ur

11. O‘g‘uz va qipchoq tillarida ko‘plik qo‘shimchasi (-lar) o‘rniga qaysi qo‘shimchani qo‘llashadi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 36-bet)

a) *-ngiz

b) -miz

c) -lari

d) -alar

12.Qoshg‘ariy qaysi tovushlarni turkiy tilda yo‘qdur deb aytadi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 38-bet)

a) *Bo‘g‘iz tovushlari

b) Jarangli

c) Unli

d) Undosh

13.Fe‘ldan o‘n ikki harf vositasida ot hosil bo‘lishini qaysi olim aytib o‘tgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 46-bet)

a) *Qoshg‘ariy

b) Zamaxshariy

c) Javhariy

d) Xalil al-Farohidiy

14. Zamaxshariyning qaysi asari arab tili morfologiysi va sintaksisni o‘rganishdagi eng mukammal asar?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 53-bet)

a) *Al-Mufassal

b) Samiyim ul-arafiya

c) Al- amaliy fi-n nahvi

d) Javohir ul-nahv

15. Kim “Muqaddimatul-adab” asari o‘zbek tili uchun butun dunyoning xazinasi bilan barobardir” deb yozgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 54-bet)

a) *Sadriddin Ayniy

b) N. Poppe

c) Borot, Borovkov

d) Boduen de Kurtene

16. Qaysi turkolog olimlarning e’tirof etishicha “Tafsir”, “Muhabbatnoma”, “Qissasi Rabg‘uziy” kabi asarlar O‘zbek tilining ilk yodgorliklari hisoblanadi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 56-bet)

a) *Borovkov, Shcherbak

b) Mutallibov, Boroskov

c) Atalay, Mutallibov

d) Fozilov Scherbak

17. Qaysi asar muallifi ”Men bu asarda qipchoq tili (xususiyatlariiga asoslandim. Chunki eng ko‘p qo‘llangan qipchoq tilidir. Turkman tilini bu ishda bayon qilmadim, faqat zarur bo‘lgandagina ko‘rsatdim, shunda ham “kula” deya e’tirof etdim...” kabi fikrlarni keltiradi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 57 -bet)

a) **At-Tuhfa “

b) “Qissai Rabg‘uziy

c) “Tafsir”

d) “Muhabbatnoma”

18. Qaysi professor olim “At-tuhfa” asarini 1966-yilda birinchi bor O‘zbek tiliga tarjima qilib nashr etgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 58-bet)

a) *S. Mutallibov

b) E.Fozilov

c) Atalay

d) Scherbak

19. “At-tuhfa” asarida qaysi lahja tilining fonologik tizimida 23 ta tovush fonema mavjudligi va bu fonemalar yozuvda 22ta harf orqali ifodalanishi aytildi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 60 -bet)

a) *Qipchoq lahjasi

b) O‘g‘uz lahjasi

c) Qarluq

d) Turkman

20. “At-tuhfa” asarida otlarning kuchaytirish shakllari sifatida qaysi qo’shimchalar kirgiziladi?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 64-bet)

- a) *-chuq, -juq, -juk
- b) -gan,-kan,-qan
- c) -gina,-kina,-qina,-gan
- d) -inchi,-lanchi

21. “At-tuhfa” asarida keltirilgan arab tilidagi qaysi bog‘lovchi turkey tilidagi qaysi bog‘lovchi ya, yo‘qsa kabi bog‘lovchilariga teng?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 68-bet)

- a) *ammo
- b) biroq
- c) lekin
- d) balki

22. “At-tuhfa”da turkmanlarning kelasi zamon uchun qaysi affikslardan foydalanishi aytilgan?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 67 -bet)

- a) *-ajak,-asar
- b) -ir, -asar
- c) -gan,-kan,
- d) -ir, -gan

23. Qaysi asarda XII-XIII asrlar turkiy tilining fonetikasidan tortib sintaksisiga qadar izchillik bilan ma’lumot beradi?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 70-71-betlar)

- a) **“At-tuhfa”
- b) “Tafsir”
- c) “Muhabbatnoma”
- d) “Qissai Rabg‘uziy

24. Quyidagi misralar A.Navoiyning qaysi dostonida keltirilgan?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 74-bet)

*Forsi el topdi chu xursandliq,
Turki dag‘i topsa barumandliq.*

- a) **“Hayrat-ul-abror”
- b) “Saddi Iskandariy”
- c) “Farhod va Shirin”
- d) Sabbai sayyor”

25. Qaysi tilshunos olim birinchilardan bo‘lib o‘zgarmas narsani “konstanta” deva nomlaydi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 77-bet)

- a) *Lui Yelmslev
- b) F. De Sossyur
- c) Arastu
- d) Gegel

26. Til va nutq munosabatini farqlash dastlab qaysi buyuk olim tomonidan amalga oshirilgan deb qaraladi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 79-bet)

- a) *Vilgelm Gumbold
- b) Gegel
- c) Arastu
- d) Lui Yelmslev

27. A.Navoiy qaysi asarida “So‘z go‘yo durdir. Durning joylashish o‘rni dengiz tubi bo‘lsa, so‘zning joylashush o‘rni ko‘ngildur” degan fikrlarni keltirgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 74-bet)

- a) *“Muhokamat ul-lug‘atayn”
- b) “Xazoyin ul- maoniy”
- c) “Lison ut-tayr”
- d) “Mahbub ul-qulub”

28. Dunyoning asta –sekin yaralishi haqida fikr dastlab islom olamida arablarning qomusi sanaluvchi qaysi asarida uchraydi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 82-bet)

- a) *Ixvan as-safo
- b) Aruz vazni qoidalari
- c) So‘z san’ati sO‘zligi
- d) Kitob ul-ayn

29. “Ixvan as-safo” asari nechta maqolatdan iborat?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 82-bet)

- a) *51 maqolat
- b) 32 maqolat
- c) 55 maqolat
- d) 40 maqolat

30. Senga ancha haq lutfi voqedurur,

Ki to turk alfozi shoyedurur ,

Bu til birla to nazm erur xalq ishi

Yaqin qilmomish xalq senidek kishi- yuqoridagi misralar A.Navoiyning qaysi asaridan keltirilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 74-bet)

- a) *“Saddi Iskandariy”
- b) “Mahbub ul-qulub”
- c) “Sabbai sayyor
- d) “Lison ut-tayr”

32. Bobur ushbu maktubni qaysi o‘g‘liga yozgan edi : “Xatingni xud tashvish bilan O‘qisa bO‘ladur, vale asru mug‘lakdur (juda chalkashdir) .Nasri muammo hech kishi kO‘rgan emas. Imlong yomon emas, agarchi xili rost emas...”.

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 95-bet)

- A.* Humoyun Mirzoga
- B.Shoxrux Mirzoga
- c) Hindol Mirzoga
- D. Akbar Mirzoga

33. Bobur o‘z voqeonomasida “Savolak parbat” deya qayerni tilga oladi?

- (A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 96-bet)
- a)* Himolay
  - b) Pamg‘onni
  - c) Naxshabni
  - d) Konibodomni

34. Bobur o‘z asarida qaysi toponimni Kas etnonimi asosida vujudga kelganligini aytib o‘tadi?

- (A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 96-bet)
- a) *Kashmir
  - b) Konibodom
  - c) Lamg‘on
  - d) Konimex

35. Mazmuniy maydon nazariyasi asosida tuzilgan tezaurus lug‘atlar dastlab kim tomonidan yaratilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 97-bet)

- a) *I.M.Roje
- b) Z.M.Bobur
- c) Boduen de Kurtene
- d) V.Dall

36. “Badoyi al-lug‘at”, “Lug‘ati atrakiya” kabi turkcha-forscha asarlarning muallifi kim?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 99-bet)

- a) *Toli Imoniy
- b) Bobur
- c) Muhammad Rizo Hansar
- d) Abulg‘ozzi Bahodirxon

37. Rus tilshunoslardan qaysi olim so‘zlarni uyalarga birlashtirish asosida lug‘at tuzish qoidalarini ishlab chiqqan?

- (A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 101-bet)
- a) *A.Tixonov
  - b) V. Velyaminov-Zernov
  - c) Potebnya
  - d) H.Vamberi

38. Qaysi lug‘atda fe’llar so‘z turkumlariga nisbatan ko‘proq sarlavha so‘zga chiqarilgan?

- (A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 102-bet)
- a) **“Sangloh”
  - b) “Abushqa”
  - c) “Lug‘ati atrakiya”
  - d) “Badoyi al-lug‘at”

39. Qachon Ovro‘pa tilshunoslida so‘z ma’nosining komponent tahlili deb ataluvchi tahlil vujudga keldi?

- (A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 103-bet)
- a) *XIX asr oxirida

- b) XIX asr boshida
- c) XVIII asr boshida
- d) XVII asr O‘rtalarida

40. Rus olimlaridan kim komponent tahlil usulining shakllanishiga o‘z hissasini qo‘shgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 103-bet)

- a) *A. Potebnya
- b) A. Tixonov
- c) V. Velyaminov –Zernov
- d) V. Dall

41. “Kelurnoma” nomli ideografik lug‘at muallifi kim?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 104-bet)

- a) *Muhammad Changiy
- b) Avrangzeb
- c) Morkovkin
- d) Toli Hiraviy

42. Qaysi asarning muqaddima qismida asarning yozilish tarixiva Alisher Navoiyning bu asar uchun manba bo‘lib xizmat qilgan 12 nazmiy va 9 nasriy asarlarining nomi qayd etilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 106-bet)

- a) **“Maboni ul-lug‘at”
- b) “Sangloh”
- c) “Badoyi ul-lug‘at”
- d) “Kelurnoma”

43. Quyidagi fikrlar qaysi asardan olingan?

“Bu faqirg‘a xudoyi taolo inoyat qilib, ko‘p nimarsa bergan erur... Xususan, uch hunar bergan turur. Avval sipofigarlikning qonuni va yo‘sinkim, nechuk otlanmoq va yurmoq va yovga yasoq yasamoq, kO‘p birlan yuruganda va nechuk qilmoq, oz birlan yuruganda nechuk qilmoq...”

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 109-bet)

- a) *“Shajarayi turk”
- b) “Maboni ul-lug‘at”
- c) “Sangloh”
- d) “Shajarayi tarokima”

44. Mo‘g‘ullar “do‘rman” atamasini qanday so‘zga nisbatan qo‘llaydi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 110-bet)

- a) *to‘rt
- b) kitob
- c) qilich
- d) dovon

45. Jumlanı to‘ldiring.

“Shajarayi turk” asarida keltirishicha: “ Xitoy xalqi O‘z yurtining toshidin bir baland devor tortib, ikki uchini tengizga yetkazib erdilar....Andag‘ devorni arab “ sad” dedi. Turkiy til birlan “burqurqa”. Xitoy xalqi esa ... .

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 111-bet)

- a) *Ungu
- b) Turan
- c) Qiyot
- d) kent

46. “ Shajarayi turk” asarini lotin tiliga tarjima qilgan olimni aniqlang?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 114-bet)

- a) *Z. Bayer
- b) G. Ker
- c) M. Nalivkina
- d) V. Nalivkin

47. Quyidagi fikrlar kimga tegishli: “ ... Mana shunday kulinch bir holda qolgan burungi ziyolilarimiz: “tilimiz ilmiy, adabiy bir til emas

ekan” degan kulinch bir qarashga keldilar. Mana shuning bilan maktanlarimiz, yozuvlarimiz usmonlicha ta’sir ostida qoldilar ...”.

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 118-bet)

- a) *Fitrat
- b) ChO’lpon
- c) Vadud Mahmud
- d) Sadriddin Ayniy

48. “Chig‘atoy gurungi” tashkiloti qachon tashkil topgan?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 119-bet)

- a) *1918-yil
- b) 1917-yil
- c) 1920-yil
- d) 1919-yil

49. Yirik olim Ashurali Zohiriy tilimizni necha turga bo‘lish mumkin deydi?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 121-bet)

- a) *3
- b) 2
- c) 4
- d) 5

50. Qaysi kitob 1917-yilgacha bir necha bor nashr etilib, “Alifbo” darsliklarining yaratilishiga asos bo‘lgan?

(A.Nurmonov “O’zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O’zbekiston”, 123-bet)

- a) *“Ustodi avval”
- b) “Pandnoma”
- c) “Savtiya”
- d) “Adibi avval”

51. “Sart so‘zi majhuldur” va “ Sart so‘zi ma’lum bo‘lmadi” kabi maqolalar muallifi kim?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 126-bet)

- a) *Mahmudxo‘ja Behbudiy
- b) Ashurali Zohiriy
- c) Abdulla Avloniy
- d) Salohiddin Majidiy

52. Til –imlo masalasiga bag‘ishlangan dastlabki qurultoyda sarf va nahv bo‘yicha kimlar ma’ruza qilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 170-bet)

- a))* Saidali, Abdurauf Fitrat
- b) Ashurali Zohiriy, Vadud Mahmud
- c) Abdurauf Fitrat, Botu
- d) Salohiddin Majidiy, Botu

53. Til –imlo masalasiga bag‘ishlangan qurultoyning ikkinchi yig‘ilishi qachon bo‘lib o‘tgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 171-bet)

- a) *1921-yil 2-yanvarda
- b) 1921-yil 1-yanvarda
- c) 1922-yil 2-yanvarda
- d) 1922-yil 3-yanvarda

54. Til-imlo masalasiga bag‘ishlangan qurultoya “O‘zbek tilining qo‘rg‘oni” deya nima e‘tirof etilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 170-bet)

- a) *singarmonizm
- b) til
- c) imlo qoidalari
- d) O‘zbek tili shevalari

55. Qaysi olim tilimizda mavjud bo‘lgan arab tiliga oid so‘zlarni o‘zbekchalishtirib talaffuz qilish g‘oyasini ilgari suradi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 172-bet)

a)*Abdurauf Fitrat

b) Ashurali Zohiriy

c) Botu

d) Salohiddin Majidiy

56. Qaysi olim Fitrat taklif etgan 23 ta harf ichida “e” harfiga katta zaruriyat yo‘qligi xususida fikr bildirgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 172-bet)

a) * Ashurali Zohiriy

b) Vadud Mahmud

c) Salohiddin Majidiy

d) Saidali

57. O‘zbek tili fonetikasi haqida muxtasar ma’lumot beruvchi ilk asar nomi to‘g‘ri berilgan qatorni aniqlang.

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 175-bet)

a) *“Fonetika. O‘zbek tili fonetikasiga doir ba’zi masalalar”

b) “Turkiy tillarning qiyosiy fonetikasi”

c) “O‘zbek tili. I qism. Kirish.Fonetika”

d) “Hozirgi O‘zbek adabiy tili. Fonetika”

58. “O‘zbek tili afrikatlar” (O‘TA, 1975-yil, 1-son), “O‘zbek tilida jarangli portlovchilar” (O‘TA, 1978-yil, 4-son) maqolalari muallifini aniqlang.

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 178-bet)

a) *A.Mahmudov

b) A.Abduaazizov

c) N.Mahmudov

d) M.Mirtojiyev

59. Qaysi olim o‘zbek tilshunosligida ilk bor so‘zlar tarkibidagi tovushlarning spirantizatsiya va sandxi holatida bo‘lishini o‘z asarlarida asoslaydi?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 177-bet)

a) *V.V.Reshetov

- b) A.G'ulomov
- c) E.D.Polivanov
- d) A.M.Shcherbak

60. Turkiy tillarning tovush tizimi boshqa tillarning tovush tizimidan farqlanishi haqidagi dastlabki fikrlar qaysi olim tomonidan ilgari surilgan?

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 174-bet)

- A) *M.Koshg‘ariy, A.Navoiy
- B) M.Zamaxshariy, Abdurauf Fitrat
- D) M.Koshg‘ariy, A. Yassaviy
- E) Abu Rayhon Beruniy, Ibn Sino

61. O‘zbek tili unlilarini fizik asboblar yordamida tadqiq etgan olimni aniqlang.

(A.Nurmonov “O‘zbek tilshunosligi tarixi”. T., “O‘zbekiston”, 177-bet)

- a) *S.Otamirzayeva
- b) A.Mahmudov
- c) M.Mirtojiyev
- d) A.Abduaazizov

Тарқатма материаллар

40-50 йилларда ўзбек тилшунослигига ёқланган докторлик ва номзодлик диссертациялари билан танишиш

I

1. Решетов Виктор Васильевич. Оҳангарон водийсининг қурама шевалари (1952).
2. Гуломов Айюб. Ўзбек тилида тарихий сўз ясалишининг проблемалари (1953).
3. Кононов Андрей Николаевич. А.Баҳодирхоннинг «Шажараи тарокима» асари (1948).

II

1. Фузаилов Сиддик. Ҳозирги замон ўзбек тилида равиш (1953).
2. Гуломов Айюб. Ўзбек тилида аниқловчилар. (1940, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
3. Абдуллаев Фаттоҳ. Ўзбек тилида арабизм. (1946, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
4. Абдураҳмонов Фани. Ҳозирги замон ўзбек тилида субстантивация. (1950, У.Турсунов раҳбарлигига.)
5. Азизов Отакўзи. Рус феълининг ҳозирги замон маънолари ҳамда унинг ўзбек тилида берилиши. (1943, А.В.Миртов раҳбарлигига.)
6. Аскарова Мазлума. Ўзбек тилида равишдош (1951).
7. Боровков Александр Константинович. Учебник уйгурского языка. (1935)
8. Иброҳимов Собир. Фарғона ипакчилик лексикасини текширишдан бир тажриба (1950).
9. Кононов Андрей Николаевич. Турк авторлари ишларида турк тили грамматик системаси (1939).
10. Мирзаев Мустақим. Ўзбек вактли матбуотида интернационал сўзлар (1945-1950). (1952, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
11. Муталибов Солих. “Ҳайратул-аброр” нинг илмий-танқидий матни (1940).
12. Раҳматуллаев Шавкат. Образли феъл фразеологик бирликларнинг асосий грамматик хусусиятлари. (1952, В.М.Насилов раҳбарлигига.)

14. Решетов Виктор Васильевич. Ўзбек тилининг марғилон шеваси (1940).
15. Турсунов Улуг. Ўзбек тилида сўз туркумларининг ясалиши (1941).
16. Усмонов Сайд. Ҳозирги замон ўзбек тилида ундовлар. (1953, Турсун Иброҳимов раҳбарлигига.)
17. Шоабдураҳмонов Шоназар. «Равшан» поэмаси тилининг бадиий хусусиятлари (1949).
18. Азизова Амина. Ўзбек тилида шарт ва тўсиқсиз эргаш гаплар. (1952, А.Н.Кононов раҳбарлигига.)
19. Акбаров Султон. Ўзбек тилида қўшма феъллар. (1950, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
20. Бердиёров Ҳамдам. Ҳозирги замон ўзбек тилида сўнг кўмакчилар. (1949, У.Турсунов раҳбарлигига.)
21. Дониёров Худойберди. Ўзбек тилининг Бахмал шеваси (1955).
22. Ражаб Жуманиёзов. Ўзбек тилида сифатдош аникловчилар (1945).
23. Иброҳимов Турсун. Ўзбек тилида гапнинг бош мучалари (1946).
24. Исмоилов Истроил. Ҳозирги замон уйғур тилидаги рус-совет-интернационал сўзлар. (1954, С.Е.Малов раҳбарлигига.)
25. Камолов Фахри. Ўзбек орфографиясининг асослари (1946).
26. Комилова Хосият. Ҳозирги замон ўзбек тилида воситасиз тўлдирувчи (1950).
27. Маматов Насим. Ўзбек тили пахтачилик терминологияси. (1955, К.К.Юдахин раҳбарлигига.)
28. Маъруфов Ахрор. Ҳозирги замон ўзбек тилида пайт эргаш гаплар. (1949, А.Ф.Фуломов раҳбарлигига.)
29. Маъруфов Зокир. Ўзбек тилида сифатларнинг киёсий даражалари (1947).
30. Мелиев Комил. Ҳозирги замон уйғур тилида харакат номлари. (1953, Н.А.Басқаков раҳбарлигига.)

31. Мухторов Жаббор. Ўзбек тилида боғловчилар. (1954, У.Турсунов раҳбарлигига.)
32. Муҳамедова Мақсада. Ўзбек мактабининг 5-синфида рус тилида отларнинг турланиши системасини ўрганиш методикаси. (1954, Н.К.Дмитриев раҳбарлигига.)
33. Орифов Обиджон. Ўзбек тилида чиқиш келишиги. (1945, А.Ф.Гуломов раҳбарлигига.)
34. Пинхасов Якуб. Ҳамид Олимжон асарлари тилида фразеологик иборалар (1955).
35. Пўлатов Муҳиддин. Рус тилининг ўзбек тилига таъсири (лексика ва сўз ясаш масалалари бўйича). (1955, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
36. Расулов Иномжон. Улут Ватан уруши йилларида ўзбек тили лексикасининг таракқиёти (1951).
37. Расулов Рассоқ. Ҳозирги замон ўзбек адабий тилида отларнинг келишиклар билан турланиши. (1953, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
38. Рустамов Турди. Ўзбек тилида инкор категорияси. (1956, В.М.Насилов раҳбарлигига.)
39. Солиев Собир. Ҳозирги замон ўзбек тилида бажарувчи шахс отлари. (1956, Ф.Камолов раҳбарлигига.)
40. Сулаймонов Абдулла. Ҳозирги замон ўзбек тилида ўтган замон феъл категориялари. (1949, У.Турсунов раҳбарлигига.)
41. Усмонов Олим. Алишер Навоийнинг «Муҳокаматул луғатайн» асари ҳақида. (1947, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
42. Фердоус Содик. Феъл даражалари (1953).
43. Фузаилов Сиддик. Ҳозирги замон ўзбек тилида равиш. (1953, В.М.Насилов раҳбарлигига.)
44. Шарипов Мирсалим. Ўзбек тилида “деб” равишдошининг синтактик функциялари. (1949, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
45. Эгамов Ваҳоб. Самарқанд обlastининг Фаллаорол шеваси. (1955, У.Турсунов раҳбарлигига.)
46. Юсупов Карим. Ўзбек ва тожик тилларининг ўзаро алоқаси (1958.)

47. Ғуломов Ҳисом. Ўзбек тилининг Жиззах шеваси. (1954, B.B.Решетов раҳбарлигига.)

**60-70 йилларда ўзбек тилшунослигига
химоя қилинган докторлик ва номзодлик
диссертациялари билан танишиш**

I

1. Абдуллаев Фаттоҳ. Хоразм шевалари фонетикаси (1961).
  2. Абдураҳмонов Фани. Ўзбек тилида кўшма гап синтаксиси асослари (1960).
  3. Асқарова Мазлума. Ўзбек тилида эргашиш формалари ва эргаш гапларнинг турлари (1963).
  4. Иброҳимов Собир. Ўзбек тилининг касб-хунар лексикаси (1961).
  5. Иванов Сергей Николаевич. “Шажараи тарокима” асарининг грамматик қурилиши. (1969)
  6. Мирзаев Мустақим. Ўзбек тилининг Бухоро групга шевалари (1965).
  7. Рустамов Алибек. А.Навоий тилининг фонетик ва морфологик хусусиятлари (1966).
  8. Сафоев Аҳмад. Ҳозирги замон ўзбек тилида содда гапнинг иккинчи даражали бўлаклари (1969).
  9. Фозилов Эргаш. Эски ўзбек тилининг XIV аср хоразм ёдгорликлари тили (1967).
  10. Шоабдураҳмонов Шоҳазар. Ўзбек адабий тили ва ўзбек халқ шевалари (1963).
  11. Ҳожиев Азим. Ўзбек тилида тўлиқсиз феъл, 1968.
  12. Ғуломов Айюб. “Ўзбек тилида тарихий сўз ясалиши. От”, 1955.
  13. Азизов Отакўзи. “Рус ва ўзбек тилларининг солиштирма грамматикаси”, 1961.
  14. Усмонов Саид. Ҳозирги замон ўзбек тилида сўзларнинг морфологик хусусиятлари”, 1964.
  15. Раҳматуллаев Шавкат. Ўзбек фразеологиясининг баъзи масалалари, 1966.
- А.Абдуазизов. “Фонологик системалар типологияси”, 1974.
- Абдураҳмонов Ҳолик. “Ўзбек халқ оғзаки ижоди синтаксиси”, 1977.
- Ўринбоев Бозорбой. “Ўзбек тили сўзлашув нутқи синтаксиси”, 1977.

II

1. Иванов Сергей Николаевич. Ҳозирга замон ўзбек тилида –ган формасининг синтактик функцияси. (1958, А.Н.Кононов раҳбарлигига.)
2. Рустамов Алибек. А.Навоийнинг «Махбубул-қулуб» асаридаги баъзи грамматик хусусиятлар. (1959, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
3. Сафоев Аҳмад. Ҳозирги замон ўзбек тилида содда гапнинг бош бўлаклари (1959).
4. Фозилов Эргаш. Категории залога в узбекском языке в сравнительно-историческом освещении. (1961, Э.В.Севортиян раҳбарлигига.)
5. Ҳожиев Азим. Ҳозирги замон ўзбек тилида ҳозирги замон феъли. (1960, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
6. Абдуллаев Аҳмаджон. Ҳозирги ўзбек адабий тилида феъл-сўз бирикмалари. (1960, А.Сулаймонов раҳбарлигига.)
7. Абдуллаев Йўлдош. Эски ўзбек мактабларида хат-савод ўргатиш (1962).
8. Абдуллаев Фатхулла. Ўзбек тилининг қипчоқ шеваси. (1958, Т.Ҳ.Салимов раҳбарлигига.)
9. Абдураҳмонов Холик. Ўзбек халқ мақолларининг синтактик хусусиятлари. (1964, У.Турсунов раҳбарлигига.)
10. Азларов Эркин. Ўзбек тилида бир неча эргаш гапли қўшма гаплар (1962).
11. Абдураҳмонов Носир. Ҳозирги замон ўзбек адабий тилида жуфт сўзлар. (1962, А.Ҳ.Сулаймонов раҳбарлигига.)
12. Алиев Абдуғани. Ўзбек тилининг Уйчи шеваси. (1960, К.К.Юдахин раҳбарлигига.)
13. Амонтурдиев Жаббор. Ҳозирги ўзбек тилида содда гапларда кесимнинг структураси. (1965, С.Усмонов раҳбарлигига.)
14. Аслиддинов Самариддин. Ҳозирги замон ўзбек адабий тилида эгалик категорияси. (1964, А.Ҳ.Сулаймонов раҳбарлигига.)
15. Ашуррова Динора. Ҳозирги замон ўзбек адабий тилида гапнинг иккинчи даражали уюшиқ бўлаклари 91961).
16. Афзалов Шокир. Ўзбек тилининг паркент шеваси (1953).
17. Ахмедов Акмал. Фурқат поэзиясининг лексикаси. (1962, С.Муталибов раҳбарлигига.)
18. Аҳмедов Акбар. Ҳозирги замон ўзбек тилида сўроқ гаплар (1965).
19. Бегматов Эрнест. Ўзбек тили антропонимикаси. (1965, Ф.Камолов раҳбарлигига.)
20. Болтабоева Ҳалима. Ҳозирги замон ўзбек тилида гапнинг ажратилган бўлаклари. (1960, К.К.Юдахин раҳбарлигига.)
21. Бойқўзиев Ҳамиджон. Инглиз тили содда гапини ўрганишга доир. (1965, В.Д.Аракин раҳбарлигига.)
22. Валиев Мухтор. Ўзбек тилининг найман шеваси. (1963, У.Турсунов раҳбарлигига.)
23. Дадаҳонова-Турсунова Тожихон. Ўзбек тилида чеварлик лексикаси. (1963, А.К.Боровков раҳбарлигига.)

24. Жуманазаров Юсуф. Ўзбек тили Ҳазорасп шевасининг морфологияси. (1962, А.Ф.Ғуломов раҳбарлигига.)
25. Жўраев Болта. Ўзбек тилининг Шахрисабз шеваси. (1959, А.А.Коклянова раҳбарлигига.)
26. Жўраева Жўрахон Ҳозирги замон ўзбек тилида келаси замон феъли. (1961, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
27. Зуфаров Сафо. Ўзбек тилининг Сайрам шеваси (1966).
28. Исматуллаев Хайрулла. Ҳозирги замон ўзбек тилида кузатилган мақсадга кўра гап турлари. (1965, А.Ф.Ғуломов раҳбарлигига.)
29. Исматуллаев Неъмат. Ҳозирги ўзбек тилида эвфемизлар (1964).
30. Исҳоқов Фатхиддин. Ўзбек тилидаги иш-ҳаракат ва ҳолат номлари (1960).
31. Ишаев Аҳмад. Ўзбек тили Манғит шевасининг фонетик хусусиятлари. (1962, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
32. Каримов Қаюм. “Қутадғу билиг” тилида келишик категорияси. (1962, С.Муталлибов раҳбарлигига.)
33. Мадалиев Бобоҷон. Ҳозирги замон ўзбек тилида кўшма сўзлар. (1958, 3.Маъруфов раҳбарлигига.)
34. Мадраҳимов Отаназар. Ўзбек тилида янги ясалган сифатлар. (1957, А.К.Бороаков раҳбарлигига.)
35. Мадғозиев Ақбар. Ўзбек тилида эргаштирувчи боғловчиларнинг тараққиёт тарихи. (1966, Ф.А.Абдураҳмонов раҳбарлигига.)
36. Маматқулов Ақбар. Ўзбек тилининг шеробод район ж-ловчи шевалари. (1961, С.Усмонов раҳбарлигига.)
37. Махмудов Аҳмаджон. Ўзбек тилининг сўз урғуси (экспериментал-фонетик текшириш) (1958).
38. Махмудов Қозоқбой Аҳмад Юғнакий “Ҳиббатул-ҳақойиқ” асарининг фонетик ва морфологик хусусиятлари. (1964, Ф.Абдураҳмонов раҳбарлигига.)
39. Миртоҗиев Миразиз. Ўзбек тилида лексик омонимларнинг вужудга келиши (1964).
40. Муждабоев Мамет. Безлично-страдательные конструкции в современном узбекском языке (1963).
41. Назаров Карим. Ўзбек халқ шеваларида эгалик аффикслари. (1964, А.Ф.Ғуломов раҳбарлигига.)
42. Низомиддина Сайёра. Ўзбек тилида сон. (1961, К.К.Юдахин раҳбарлигига.)
43. Носиров Шукур. Ўзбек тилининг Кўкон шеваси. (1965, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
44. Отамирзаева Сора. Наманган шевасининг товушлар системаси. (1963, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
45. Ражабов Назар. Ўзбек тилининг Қарноб шеваси. (1959, У.Турсунов раҳбарлигига.)
46. Решетова Лия Викторовна. Ўзбек тилининг грамматик терминологияси. (1965, Реформатский раҳбарлигига.)

47. Рустамов Ҳасанали. Ҳозирги ўзбек тилида тўлдирувчи эргаш гапли қўшма гаплар (1960).
48. Саидов Сано. Немис ва ўзбек тилларида модал сўзлар. (1964, Н.А.Зусмановская раҳбарлигига.)
49. Сайфуллаев Абдурауф. Ҳозирги замон ўзбек тилида ундалмалар. (1960, У.Турсунов раҳбарлигига.)
50. Саломов Гайбулла. Бадиий таржиманинг лексик-фразеологик масалалари (1964).
51. Содикова Мақсада. Ўзбек тилида ранг-тус билдирувчи сўзлар. (1963, С.Иброҳимов раҳбарлигига.)
52. Туляков Соҳибжон. Ўзбек тили Наманган шевасининг морфологияси. (1965, А.Ғуломов раҳбарлигига.)
53. Туробова Махфуза. М.Солих «Шайбонийнома» асарининг морфологик хусусиятлари. (1966, F.Абдураҳмонов раҳбарлигига.)
54. Убаева Фароғат. Ҳозирги ўзбек адабий тилида гапнинг уюшиқ бош бўлаклари. (1959, А.Х.Сулаймонов раҳбарлигига.)
55. Узоков Ҳайдарали. Ўзбек тилининг жанубий Фарғона шевалари. (1966, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
56. Фармонов Исмоил. Ўзбек тилининг ўш шеваси. (1961, К.К.Юдахин раҳбарлигига.)
57. Финкельштейн Михаил Борисович. Способы выражения в узбекском языке русских именных словосочетаний. (1966, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
58. Шерматов Аъзам. Қарши шеваси. (1961, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
59. Шукуров Шамсиiddин. Эски ўзбек тили ёзма ёдгорликларида феълнинг ҳозирги ва келаси замон формалари. (1960, Э.В.Севортян раҳбарлигига.)
60. Ўрозов Эрка. Жанубий Қорақалпоғистондаги ўзбек шевалари (1966).
61. Қосимхўжаева Озод. Сўзнинг морфологик таркиби (1964).
62. Кўнғуров Раҳматулла. Ҳозирги замон ўзбек адабий тилида тасвирий сўзлар. (1962, У.Турсунов раҳбарлигига.)
63. Қўчқортоев Иристой. Абдула Қаҳхорнинг фразеологик новаторлиги. (1965, Ш.Раҳматуллев раҳбарлигига.)
64. Ғафуров Ҳамид. Ҳозирги замон ўзбек тилида номинатив гаплар. (1962, А.К.Боровков раҳбарлигига.)
65. Ғафурова Назиха. Ниёзбоши шеваси. (1962, Ф.Камол раҳбарлигига.)
66. Фозиев Ҳусен. Ўзбек пунктуацияси тарихи (XI-XIX асрларда араб графикаси негизидаги ўзбекча ёзув материаллари асосида) (1959).
67. Ҳабибов Мирпоша. Рус тилидаги приставкали феълларнинг ўзбек тилида ифодаланиш усуллари. (1962, В.В.Решетов раҳбарлигига.)
68. Ҳамдамов Жўрабой. Рус тилидан ўзбек тилига сўз кабул қилиш тарихидан XIX асрнинг иккинчи ярми). (1963, У.Турсунов раҳбарлигига.)

DARS JARAYONIDA FODALANILADIGAN SLAYLAR

Mavzu: O'zbek leksikografiyasining shakllanishi va taraqqiyoti

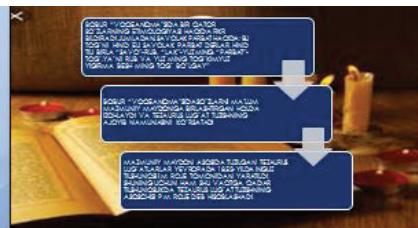

ABU RAYHAN BRUJUT 1065 TELA CORNER C'BAKUKUR, PINTU LALU, YA MATCHA
PINTU LALU, TELA CORNER C'BAKUKUR, PINTU LALU, YA MATCHA
M'DODANG 25 TELA CORNER C'BAKUKUR, PINTU LALU, YA MATCHA
M'ARAHU' NOMLANDAH CA HAH KATA ETABOE BREAD SU LUG AT ER VACHING TIDA
HAM TOPU HAM TAKHUMAHAM ENA CLOOGKHAM GALEBOTOKKU LUGKING ER
NAM TIRU' APAN, TAKU AT

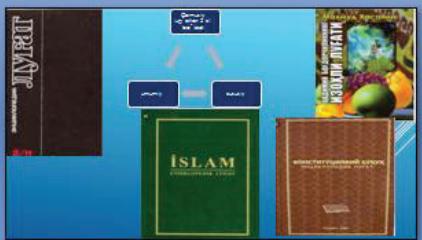
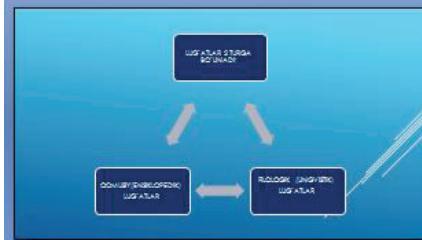
PAVILHÃO AFRICANO - SANAQAO

FOR AUTHOR USE

7

Mavzu: "O'zbek frazeologiyasining shakilanishi"

Frazeologiya o'zini nima?

1

Shaklanish

- Frazeologiya boshqa mustaqil bo'limlardan ancha keyin, ya'ni
- XX asrning 50-yillardan boshlab mustaqil bo'lim sifatida ular tarkibidan ajralib chiqdi.

* Frazeologiyening shaklanishi
Mishunosisi
yo'nalishi shaklanishi
mishunosisi
V.V. Vinogradov
hujum bilan bog'liq

Vladimir Vinogradov

Основной
вклад в русской
фразеологии и
лингвистической
диссертации. В
его книге:
"Избранные
труды", в.
Лексикология и
лексикография

3 4

O'zbek frazeologiyasining asoschisi

- O'zbek frazeologiyasining keng va chugur tadqiq etilishiga Sh.Rahmatullayevning xizmati katta bo'idi. O'zining keng tadqiqotlari bilan o'zbek frazeologiyasiga asos soldi.
- V.V. Vinogradov ta'sirida u frazeologizm dolsasini ancha torasytdi va faqat ko'chma ma'noqa asoslangan barchor birkalmalarningiga kiritdi.

Sikandar Rakhmatullayev

O'zbek frazeologiga
zag'zabligi xizmat
yuzasidan o'nesib
"Frazeolog" nomi.
"Frazeolog"
okrasheniyi asos
mash'ul qilganda
"Hozir ham asosib: Leksiografika va
Leksiografija".
O'zining 1960-yil
hesoblig'ligi "Nuzografiya".

1

Abu Nasr Farobiy

"Fanlar tasnifi haqidagi so'z" asarida quyidagilarni ta'kidlagan:

Sodda so'z haqidagi fan har bir alichida so'z nimanini bildirmasi nisqida, tur va umi munisibati, ularni xotirada saqlash, bayon qilish, boshqa tularidan so'z chiqib matlasalarni bilish shug'ulanzadi.

2

Mahmud Qoshg'arbiy

MAHMUD QOSHG'ARBIY
ДЕВОНИЙ АЛГОТИТ ТҮРК
www.zlyoz.com

Mahmud Qoshg'arbiy turkiy tilshunoslikning leksikologiyasi va leksikologiyasiga ham asos soldi. U leksikologiyasining obyekti bo'lgan ma'nuning ko'chishi, torayishi, kengayishi, zid ma'nolis o'zar (antonim), shakldosh so'zlar (leksik omonimiyat), ma'nodosh so'zlar (leksik sinonimiyat), bir so'zni zid ma'nodada qo'llash kabi masalalar bo'yicha malumot berdi.

1

Masalan: -o't

O'simlik: o'tundi;

Hayvonlar yerdigiga har turki o't, xashak: A'shiq o't begil;

Dori, divo: O'ichdim "dori ichdim".

Og'u zahir: Bek angor o't berdi
"Bek unga zahir berdi".

2

Shuningdek, ma'nining torayishi haqidagi fikr yuqtar ekan, **saban** so'zi ilgari qo'sh va omochlarning hammasi ma'nosida qo'llangan bo'lsa, so'ng faqat omochga xoslanganini ko'rsatadi.

7

Alisher Navoiyning leksik qarashlari

Navoiy turk tilining lug'at boyligini ko'rnashishga harakat qildi. Buning uchun xalq tilidan forsiy ekvivalentini bo'lgan bir qancha so'zlarini topadi.

Bular shunday so'zlardi: "barhassasi muhitoyun day durak (fehriy); nikalum chog'ida ichi anga muhono bo'lgur. Ko'pi andoqadurki, zalo aning mazmuunini qidim qilmoq (fikdokunus) bo'lgan".

Ana shunday so'zlariga turk tilidan yuzda fe'ini keltiradi.

8

Turk tilida omonimlar g'oyat ko'pligini va bu she'riyatda so'z o'yini uchun qulay imkoniyat yaratishini ta'kidlaydi. Masalan, ot so'zi ism, "minadigan jonzot", "irg'it yoki tepkini bos (mildiqni ot)" ma'nolarni anglatadi. Bundan tashqari **buq, ko'k** so'zlarini ham besh ma'noni bildirishini bayon qiladi.

Navoiy fa'ilaming ba'zilari umumiy birlashishuvchi sememasi bilan bir paradigmani hosil qilsa ham, lekin paradigm a'zolarining har qaysisi muayyan farqlovchi sememaga ham ega ekanligini ko'rsatadi.

Orfografiya (yun. Orthos-to'g'ri va grafiya yozuv)-to'g'ri yozish haqidagi qoidalari tizimi. Tilshunoslikning ushbu bo'limida to'g'ri yozish qoidalari o'rganiladi

1

2

So'z birikmalari qonunlari haqidagi fan

Yozuv qonunlari va to'g'ri talaffuz qonunlari haqidagi fan

She'r tuzilishi qoidalari haqidagi fan

Abu Rayhon Beruniy.

Beruniy "Saydana" asarida arab yozuvida "katta baxtsizlik" borligini va ularning ayrim nuqtalar orqaligina farqlanishi qator qiyinchiliklarga olib kelishini aytadi

Imlo haqidagi ma'lumotlarni Farobiyning "Fanlar tasnifi haqidagi so'z" asarida uchratamiz

Sodda so'z haqidagi fan

So'z birikmalari haqidagi fan

Sodda so'z qonunlari haqidagi fan

3

4

Xatingni xud tashvish bilan o'qusa bo'ladur vale asru mug'laqdur. Imlong yomon emas, agarchi xili rost emas. Takalluf qilay deysan, ul jihatdin mug'laq bo'ladur, mundin nari betakalluf va ravshan va pok altoz bila biti, ham senga tashvish ozroq bo'lur va ham o'qig' uvhig'a

Mirza Mehdiyev

Sangloh (1760)

Muqaddima

Moboni ul-lug'at

Tarsif

Behbudiy "Kitobatul atfol" asarida yoshlarga maktub yozish qoidalari haqida ma'lumot beradi.U asarida yoshlarni sodda va ravon yozishga,o'zi tushunmaydiga so'zlarini qo'llamasikka da'vat etadi

9

10

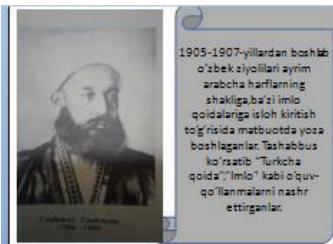

1921

Mezonini esti imrov yosuv shaxsiyoti pmeq qurunin emes Mezonning kengymalik savodasidagi bishmas uchun imjomoni ison etrox iszomdir

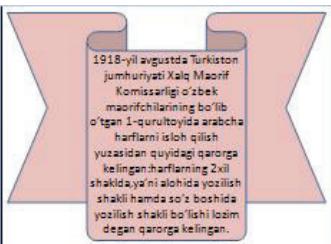

Butunlay hozirgi arab harflarini tashlab kor' millatlar tomonidan qabil qilingan lotin yazuvini bilimizdagi tovushlarga muvofiq bir holiga ketirib qabul qish kerakdir

1905-1907-yillardan boshlab
o'zbek xiyollarri srim
arabcha harflarning
shaklibiga qizil imlo
qoldalariga isloh kiritish
toz hisida matbuotda yaza
boshlanganlar. Tashabbus
ko'satib "Turkcha
qoida" "Imlo" kabi o'quv
qo'llanmalarini nashr
ettingilar.

11

1918-yl avgustda Turkiston
jumhuriyati Xalq Maorif
Komissarligi o'zbek
maorifchilanning bo'lib
otgan 1-quruloyida arabsha
harchi isloh qilish
yuzasidan quyidagi qarorga
kelingan shakflarning 2xil
shakdaya, ni alohida shak
shak hamda so'z boshida
yo'silish shakli bo'lishi lozim
degan qarorga kelilingan.

12

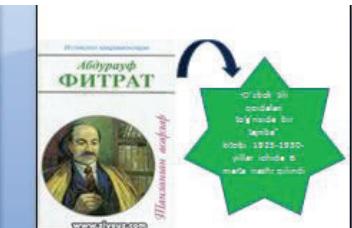
Eski imlochilar

O'rta imlochilar

Yangi imlochilar

1923-yil 3-9-oktabr kunlari Buxorodagi Ko'kaldosh madrasasida O'rta Osiyo o'zbeklari yozuvni va imlos yuzasidan o'tkazilgan konferensiya qatnashchilari

1

2

3

4

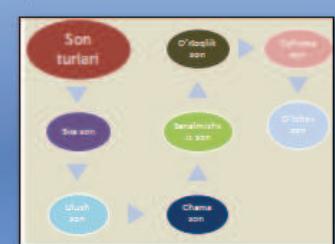

5

6

7

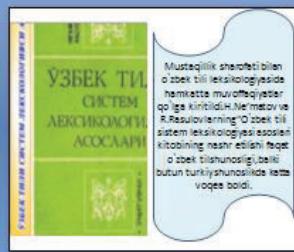
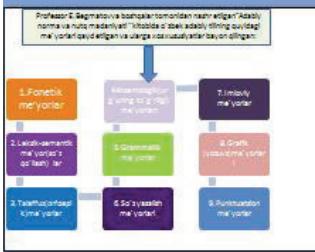

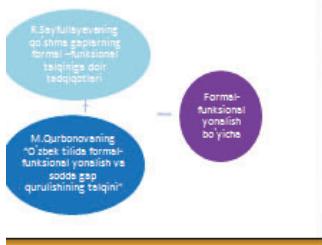
3

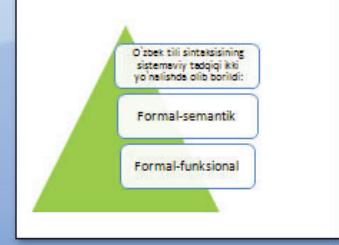
4

FOR AUTHOR USE ONLY

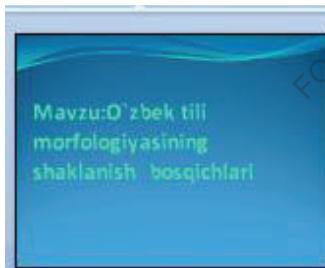
9

10

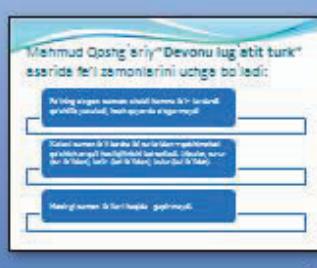
FOR AUTHOR USE ONLY

1

2

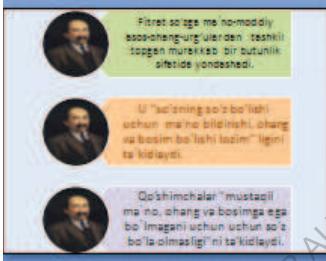
1

Fitratning morfologik qarashlari.

- Fitrat soʻs turkumieri, soʻzlerning grammatik kategoriyalari haqida hem ishlil məlumat beradi. Her bir tilning morfoloqyessida soʻz tushunchesi mənşəli dırınnı ega oladi. Fitrat ham “Səif” assride soʻz haqiqi siyahisini təxsteledi.

2

5

Fitrat soʻzlerini semantik təmoyil asosida, yaʼni qanday maʼnom bildirishiga koʻra quyidagi turlarla ajratadi

6

Sifat

- Fitratsifatqatārif berib o'tirmay, to'g'ridan to'g'riuning tub va yasama turlarga bo'linishi va yasama sifatlarning hosil bo'lish yo'llari haqida fikr yuritadi. Uning fikricha, yasama sifatlar quyidagiicha hosil bo'ladi.

FIRSAT TARIHIGA KORAB	HOZIRGI O'ZEBK ADABIVI TIUDA
<p data-bbox="551 194 674 226">"Ko'ningar ko'ningarlik narsasi"</p>	<p data-bbox="674 194 805 226">Aniq ot</p>
<p data-bbox="551 239 674 269">"Tashabbus-kosiga ka nomozligiga qizil</p>	<p data-bbox="674 239 805 269">Mavhum ot</p>

10

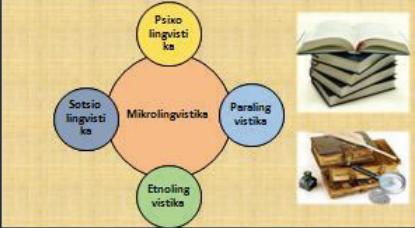
- Fitrət fərqli məmənliyi və grammatic hərqləti nezərdən yoxdu. Fərqli hərəkət bildirishini həmən şaxs və əmən grammatic meyənlərinin bildirilməsi şəhərlərə ege polişləşin. quydəgincə, bayon qıldıq.
- "Hər bir fərqli bir iş bilən ulı işçivisi, həmədə ulı əmənni bildiridir"
- "Fərqliyi bəjihəd uning uş "butaq"ı" - senədi. Shu un butoqning dəqiqəsi qıraq, fərqli turlu dəqiqəriñge uchreshi kəsərətdi.

FOR AUTHOR USE ONLY

The diagram illustrates the 5 Ws of a story:

- Who:** *Yasama sonlar ma'nosi va yasovchi qo'shimchalariga ko'ra:*
- What:** *Simszon*
- Where:** *Qizilsoy son*
- When:** *Qizilsoy son*
- Why:** *Qizilsoy son*

MAVZU: TILSHUNOSLIKNING YANGI YO'NALISHLARI

1

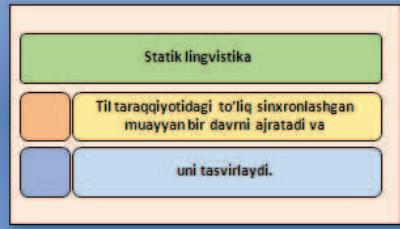
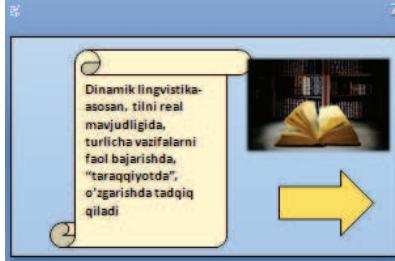
1

2

Tilshunoslikning amaly va nazariligi turlari mayjud bo'lib, nazariligi tilshunoslik tilning strukturasi (grammatikasi) va uning ma'nosini (semantikasini) o'rGANADI.

FOR AUTHOR USE ONLY

Zahiriddin Muhammad Bobur ajoyib sarkarda, buyuk davlat arbobi, turk doldi shaxs, murtix, geograf, etnograf, adayiyot bosh, harordebunus, shahzodaligini muqabilmasa tifasida dunyo shahzoda bo'lib va murtibiga qo'shildi.

Uch shahzodalik bo'lib maxsus nash yozmasan bo'la ham, xuning qonosasi xotir bo'lgan "Vogezonva" ("Bobur nomi") - 13da tibbansolikka doir bo'lgan qizmati fikrlarini bayon qildi. Zahiriddin Muhammad Bobur Alisher Navoiyning o'zbek adabiyti tili istiqbaliye naqchidagi kurashchi davom ettridi.

Bobur nash mazdasiyajra alibunda e'sber berpas. Jangda tiblikaga turmagan sakkalarni bir necha bor jangovar va ta'sirchanat qo'shiq doldilashirgan, g'alabaga ichiboch ruhani urg'ishga va sun'atqaylar qozongan. Faqiq og'izki unuqni emas, yezma unuqni ham sodas, raven ya sveddi bo'lini kerakligini aylib o'rgan.

Bobur ma'mur leslab yoki taxallus bishas inzibatichki shag'i shaxsiyoti, fikr, yuridik, shaxsi bunday leslab va etmaliduning etimologiyasi haqidagi ham mu'lumot beradi. Maxsus, shaxsiyotining etimologiyasi haqidagi yozasdi: "Saloh Muhammadzadiga boshliq xalqiga. Hikmatiga va qulimiga. O'chashang va men Murod. O'chashangning 'o'gik qurashlari' nomi dekanim, galosha va nash qo'shiq. Shaxsiyotining 'shaxsi' dekan. Qabroqni nechka beril qolni shaxsiga qiz qon unusus shaxsi de-de kurash sur'at mal biki O'chash de'shabdular".

Kobel viloyatining roqulari, teg kirdagi o'simliklari haqidagi o'simliklari haqida to'xtalish o'tadi.

Arab hind tililaring o'ziga xot tovuzi tizimi, o'zbek til tovuzi tizimida farqlanishini, shuningdek, kar qayni tilning chevalalararo fonsik rafotlarini, shuning uchun ham aynan so'rlarning shu til fonsik qomusiga munoveqilashchisi haqda fikr yuritadi.

Shuningdek, arab tilida "z" oyinchi va qolgi va tovuzi nishirik, eng so'zar arab tiliga o'sizchitirigandagi "J" tovuzi bili almashishini bayon qildi. Bu shaxs ko'rimidagi Bobur va Kurendedagi xurda avval Bobur *aholimoga* va *korovayda* deb nomlangan bozda haqida fikr yuritdi. Kurendedagi xurda deb nomlangan bozda haqida fikr yuritdi. Mamomiy maydon nazariyasiga ko'ra qurulgan teatrnomi eng ashar povodi bo'la berchadi. Ama shunday ligat Yeropada 1852-yilda engil shahmoni I. M. Roje tuncundan yaratildi. Andihe mamomiy maydon tundumshasi deys nomlangan bo'la ham, "Vogez" bunday lig atalaring deishibchida. Xumus, nomlarni quyidagiha tematik guruhga bo'la:

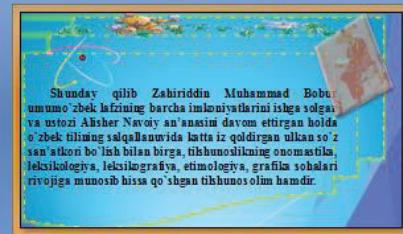
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

7

8

Shunday qilib Zahiriddin Muhammad Boburovning zekl lafzining barcha imloniyatlarni ishlga solgan ustoz Alisher Navoiy an anasim davom etirgan tilming salqalaniuvida latiz qoldiqqan ulkan so'z "aktion bo'lin" bilan birga, tizhoususlikning onomastika, siyologiya, leksikografiya, etimologiya, grafika sohalari yig'is munosib hissa qo'shean tizhousu olim hamdir.

İRNİNG ANDİONDÄGE HAYKAL
(1993-YIL)

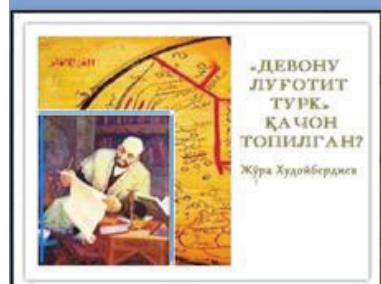

五

1

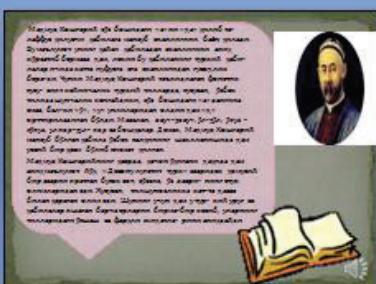

Estuaries

1

1

59

10

FONETIKA SOHASIDA:

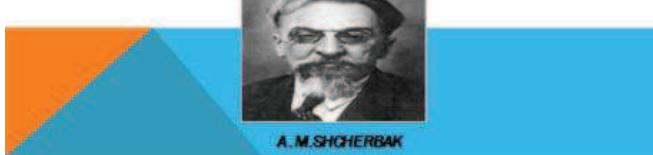
A GUICCIARDI

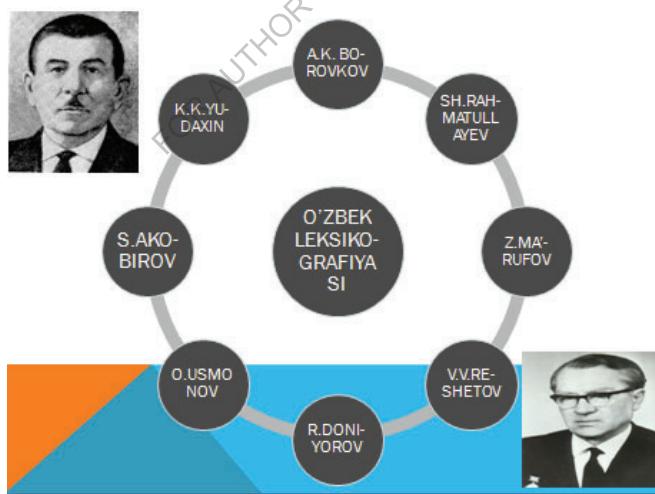
V.V. RESHETOV

SH SHOBHABAHADU

A. M. SHCHERBAK

YARATILGAN LUG'ATLAR:

© AUTHOR USE ONLY

SO'Z YASALISHI BO'LIMI

XX ASRNING 40-YILLARIDA SHAKLLANDI.

A.G. Uloboev

"O'zbek tilida so'z yasash vo'llati
haqida" (1949)

A. Hojiev

"Hozirgi o'zbek tilida forma yasalishi"
(1979);

"O'zbek tilida so'z yasalishi" (1987).

MORFOLOGIYA

“O’ZBEK TILIDA KELISHIKLAR” (1941);
“O’ZBEK TILI MORFOLOGIYASIGA KIRISH”
(1953);
“FE’L” (1954).

A.G. ULOMOV

SH. SHOABDURAHMONOV

“O’ZBEK TILIDA YORDAMCHI
SO’ZLAR” (1953)

A.N. KONONOV

“HOZIRGI O’ZBEK ADABIY TILI
GRAMMATIKASI” (1960)

“O’ZBEK TILIDA RAVISHDOSH VA
SIFATDOSH” (1953)

M. ASQAROVA

“O’ZBEK TILIDA ANIQLOVCHILAR”(1942); “O’ZBEK TILIDA SO’Z TARTIBI” (1947); “SODDA GAP” (1948-1955); “HOZIRGI O’ZBEK ADABIY TILI.SINTAKSIS”(M.Asgarova bilan) (1963).

A.G’ULOMOV

“GAPNING AJRATILGAN IKKIN-
CHI DARJALI BO’LAKLARI”
(1956); “QO’SHMA GAP” (1957);
“QO’SHMA GAP SINTAKSISI
ASOSLARI”(1958); “QO’SHMA GAP
SINTAKSISI”(1964)

G’ABDURAHMONOV

FOR AUTHOR USE ONLY

“O’ZBEK URUG’LARIDA
QATAG’ONLAR VA ULARNING TILI”
(1930); “O’ZBEK LAHJALRI
TASNIFIDAN BIR TAJRIBA” (1936)

K.K. YUDAXIN

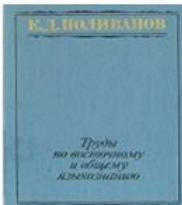
“QORABULOQ SHEVASINING AYRIM
XUSUSIYATLARI” (1927);
“CHIG’ATOY TILINING FONETIK
TARKIBI” (1929)

E.D.POLIVANOV

"TOSHKENT DIALEKTI TOVUSH
TARKIBI"(1922); "SHOVOT
TUMANI QIYOT-QO'NG'IRO
SHEVASI"(1934)

"O'ZBEK DIALEKTIKASI VA
O'ZBEK ADABIY TILI"(1935)

"O'ZBEK TILINING MARG'ILON
SHEVASI"(1941);
"O'ZBEK TILINING NAMANGAN
SHEVASI"(1953); "TOSHKENT
VILOYATI QURAMA
SHEVALARI.FONETIK VA
MORFOLOGIK SISTEMA"(1952)

V.V.RESHETOV

O'ZBEK DIALEKTOLOGIYASI RIVOJIDA
U.TURSUNOV, SH.SHOABDURAHMONOV,
M.MIRZAYEVLARNING HISSALARI BEQIYOS.

G'ABDURAHMONOV

**"XI ASR QADIMGI TURKIY TIL
SINTAKSISI BO'YICHA
TADQIQOTLAR"(1973);
"O'ZBEK TILINING TARIXIY
GRAMMATIKASI"(SH.Shukurov bilan
hamkorlikda); "QADIMGI TURKIY
TIL"(A.Rustamov bilan
hamkorlikda)(1982).**

**U.TURSUNOV, B.O'RINBOYEV,
A.ALIYEVLAR "O'ZBEK ADABIY TILI
TARIXI" asarini yaratdilar.
H.G' NE'MATOV esa "FORMALNAYA
MORFOLOGIYA TURKOYAZICHINIX
PAMYATNIKOV XI-XII V.V." asari orqali
til tarixiga formal-funksional metodni
olib kirdi.**

TILSHUNOS OLIMLAR

ABDURAHMONOV G'ANIJON

O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi G'anijon Abdurahmonov 1925-yil 3-dekabrda Farg'ona viloyatida tavallud topgan. U tilshunos olim sifatida o'zbek tili tarixi, o'zbek tili fonetikasi, morfologiyasi, sintaksisi, tilning badiiy-estetik vazifasi, shuningdek, tilshunoslikning umumiy masalalari doirasida barakali faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Xususan, «Gapning ajratilgan ikkinchi darajali bo'laklari» (1956), «Qo'shma gap» (1957), «Qo'shma gap sintaksisi asoslari» (1958), «Qo'shma gap sintaksisi» (1964), «O'zbek adabiy tilining uslubiy normalari» (1973), akademik A.Rustamov bilan hamkorlikda yozilgan «Alisher Navoiy asarlarining grammaticak xususiyatlari» asarlari alohida ahamiyatga ega.

Akademik G'.Abdurahmonov oly va o'rta ta'lim bo'g'inlarida filologiya ta'limini yuksaltirish sohasida tinimsiz mehnat qilmoqda. Jumladan, akademik A.Rustamov bilan hamkorlikda yozilgan «Qadimgi turkiy til» (1982), Sh.Shukurov bilan hamkorlikda yozilgan «O'zbek tilining tarixiy grammaticakasi» (1973) kabi qator asarlari bilan o'zbek ilmiy tilshunosligining shakllanishi va rivojlanishi uchun xizmat qildi. Uning tahriri ostida o'zbek tilining ikki tomla akademik grammaticakasi («O'zbek tili grammaticakasi» (2 tomla, 1975-76)) yaratildi. X-XI sinflar uchun yozilgan ona tili dasturi va darsligi ko'p yillardan buyon yosh avlodga til haqida bilim berishga xizmat qilib kelmoqda.

ABDURAIMOVA MUHABBAT

Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Muhabbat Abduraimova 1943 yilda Toshkent shahrida tavallud topgan. Olima o'zining sal kam 50 yillik pedagogik faoliyati davomida yoshlar ongi va shuuriga ona tiliga mehr va sadoqat tuyg'ularini singdirish, darsliklarning yangi avlodini yaratish, ona tili ta'limi mazmunini yangilash kabi islohotlar bilan bog'liq jarayonlarda faol ishtirok etib kelmoqda.

Olima ona tili va o'zbek tili ta'limini takomillashtirishning dolzarb masalalari bilan shug'ullanuvchi Respublika Doimiy anjumani tashabbuskor va tashkilotchilaridan biri. 8- sinf "Ona tili" darsligi mualliflaridan biri.

M.Abduraimova ayni paytda O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi Respublika Ta'lim markazi filologiya bo'limini boshqarib kelmoqda.

ABDURAUF FITRAT

Shoir va nosir, dramaturg va publitsist, tilshunos va adabiyotshunos, tarixchi va faylasuf, san'atshunos va jamoat arbobi Abdurauf Fitrat 1886- yilda Buxoroda ziyoli oilasida tavallud topgan. Buxoro va Istanbul madrasalari va dorilfununlarida o'qigan. Arab, fors va turk tillarini mukammal bilgan. Otasi savdogar bo'lib, 1918-yilgacha Qashqarda turib qolgan. Fitrat 1909- yili Turkiyaga o'qishga borib, 1913-yilgacha Istanbul dorilfununida tahsil ko'rgan. Turkiyada tashkil topgan "Buxoro ta'limi maorifi" uyushmasida faollik ko'rsatgan. Uning ilk to'plami "Sayha" (1911) va asarlari "Sayyohi hindi", "Munozara" shu yillari Turkiyada chop etilgan. Asarlari jadidchilik g'oyalari bilan sug'orilgan. U Turkiyada Fitrat (zukko, dono, bilimdon) deb taxallus olgan. Ijodi o'z xalqini zulm botqog'idan qutqarish, Ovro'pa fani va madaniyatini targ'ib qilish g'oyasini ilgari suradi. 1917- yilgi fevral inqilobidan keyin "Hurriyat" gazetasini tashkil etib, unda asarlari bosiladi. Uning "Qon", "Begijon", "Temur sag'anasi", "O'gizxon", "Abo Muslim", "Hind ixtilochilari", "Chin sevish", "Abulfayzxon", "Arslon", "Vose' qo'zg'oloni" dramalarida milliy mustaqillik uchun kurash ifodalangan. 1922- yili nashr etilgan "O'zbek yosh shoirlari" to'plamida "Mirrix yulduziga", "Behbudiyning sag'anasini izlab", "Sharq", "Shoir" she'rlarida Oktabr inqilobidan keyingi voqealarning g'ayri insoniy mohiyatini fosh qilgan. "Shaytonning tangriga isyon" dramasi, "Qiyomat" kabi hikoyalarida diniy aqidaparastlik fosh etilgan.

Adabiyotshunos sifatida "Adabiyot qoidalari", "Eski o'zbek adabiyoti namunalari", "Aruz haqida" kabi ishlari, Hayyom, Firdavsiy, Bedil, Navoiy, Ahmad Yassaviy, Sulaymon Boqirg'oni haqida tadqiqot yaratgan.

Fitratning o'zbek tili garammatikasiga oid darsliklari ("Sarf", "Nahv") 1925-1930- yillarda besh marta chop etilgan. Filologik tadqiqotlari uchun unga o'zbek olimlari orasida birinchilardan bo'lib professor unvoni berilgan.

Fitrat 1938- yil 4- oktabrda hukumat qarori bilan otib o'ldirilgan.

1991- yil 25-sentabrda adabiyotshunoslik sohasidagi xizmatlari uchun Alisher Navoiy nomidagi Respublika Davlat mukofoti berilgan.

ABDULLAYEV YO'LDOSH

“O’zbekistonda xizmat ko’rsatgan xalq ta’limi” xodimi, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent Y.Abdullayev 1926- yilda Toshkent shahrida tug’ildi. 1940-yilda Toshkent O’qituvchilar instituti va O’rta Osiyo davlat universitetining filologiya fakultetida tahsil oldi. 1950-yildan Qori Niyoziy nomidagi Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot institutiga ilmiy xodim bo’lib ishladi.

Y.Abdullayev bir necha darslik, o’quv qo’llanmasi, yuzdan ortiq maqolalar muallifidir. “Sintaksis va punktuatsiya mashqlari to’plami” (Z.Ma’rufov bilan hamkorlikda) 1952-1956 yillarda besh marta nashr hilingan. 5-6- va 7-8-sinflar uchun “O’zbek tili darsligi” (A.Borovkov, Z.Ma’rufov, T.Shermuhamedov bilan hamkorlikda) 1957- yildan 2002- yilgacha amalda bo’ldi.

“Diktantlar to’plami” (Sh.Koyenov bilan hamkorlikda, 2- nashri) 1957- va 1966-yillarda, “Imlo lug’ati” (O’rta maktab o’qituvchilar uchun, M.Omilxonova va S.Zufarova bilan hamkorlikda) 1970- yilda nashr qilingan.

Y.Abdullayev bir necha marta “Faxriy yorliq”lar va “Shuhrat” medali bilan taqdirlangan.

QOSIMOVA KARIMA

Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent K.Qosimova 1923-yil Toshkent shahrida tug’ildi. 1940- yilda maktabni tugatib, mahalla xotin-qizlar klubida tashkilotchi bo’lib ishladi. 1942- yilda Toshken davlat pedagogika instituti qoshida tashkil etilgan o’qituvchilar tayyorlash kursini bitirdi. 1952-1955- yillarda Toshken davlat pedagogika instituti aspiranturasida tahsil oldi. 1942-1952- yillarda maktabda o’qituvchilik faoliyati bilan shug’ullandi. 1956-1959- yillarda institutning O’zbek tilshunosligi kafedrasida ishladi. 1960-1964- yillar mobaynida Qori Niyoziy nomidagi Pedagogika fanlari ilmiy tadqiqot institutida faoliyat ko’rsatdi. 1964-1990- yillarda Toshken davlat pedagogika institutida ishladi.

K.Qosimova hammualligida 4- sinf uchun “O’zbek tili darsligi” (1963) (hamkorlikda), 2- sinf uchun “Ona tili darsligi” (1996) (hamkorlikda), 5- sinfi uchun “Ona tili darsligi” (1997, 1998) nashr qilingan.

K.Qosimova “O’zbekiston halq ta’limi a’lochisi” ko’krak nishoni, “Shuhrat” medali bilan taqdirlangan.

SAYFULLAYEV RAUF

Filologiya fanlari doktori, professor R.Sayfullayev 1924-yili Buxoro (Navoiy) viloyati Qiziltepa tumanida tavallud topgan. 1940-44 yillarda Buxoro davlat pedagogika institutida, 1947-49 yillarda Alisher Navoiy nomidagi O’zbekiston davlat universitetida tahsil olgan. O’z faoliyatini o’rta maktabda o’qituvchilikdan boshlagan R.Sayfullayev Buxoro davlat pedagogika institutida assistent, 1960 yildan boshlab O’zbekiston pedagogika ilmiy-tekshirish institutida katta ilmiy xodim, bo’lim boshlig’i bo’lib ishladi. Olim maktab ona tili ta’limi uchun ko’plab ilmiy, ilmiy-uslubiy, uslubiy ishlar yaratgan. Uning 50 dan ortiq darslik, qo’llanma, risolalari chop etilgan. 1993 yilda “O’zbek tili” darsligi (kechki maktablarning 8-9 sinflari uchun; G’.Abdurahmonov, H.Rustamovlar bilan hammualliflikda), 1995 yilda mazkur olimlar bilan hamkorlikda yaratilgan “Ona

tili” darsligi (kechki maktablarning X-XII sinflari uchun) “O’qituvchi” nashriyotida nashr qilingan.

Xalq maorifi a’lochisi (1976) R.Sayfullayev “Mehnat veterani” (1984), “Qori Niyoziy” (1986), “Shuhrat” medallari (1994) bilan taqdirlangan.

R.Sayfullayev 2002 yilda vafot etgan.

SAYFULLAYEVA RA’NO

Filologiya fanlari doktori, professor R.Sayfullayeva 1948-yili Buxoro viloyatida tavallud topgan. 1972-yili ToshDUning filologiya fakultetini tamomlagan. 1979-yildan Mirzo Ulug’bek nomidagi O’zbekiston Milliy universiteti O’zbek tilshunosligi kafedrasida faoliyat ko’rsatib keladi. Bir necha yil O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasи huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasida bo’lim bo’shlig’i vazifazida ishladi.

Olima o’zbek tilidagi qo’shma gaplarning substansial tadqiqi bilan shug’ullanib kelmoqda. Uning hammualliflikda yaratgan oliy o’quv yurtlari uchun “Hozirgi o’zbek adabiy tilli”, o’rta ta’lim 8-9 sinflari uchun “Ona tili” darsliklari zamonaviy tipdagи qo’llanmalar sifatida amalda.

RUSTAMOV ALIBEK

Taniqli tilshunos, filologiya fanlari doktori, professor, O’zFA akademigi A.Rustamov 1931 yilda Toshkent viloyatida tavallud topgan. U o’zbek tili tarixi, tilning badiiy-estetik vazifasi, tilshunoslikning umumiylasalalarini hal qilishda barakali faoliyat ko’rsatib kelmoqda. Xususan, «Navoiyning badiiy mahorati» (1979), «Qofiya nima?» (1975), «Mahmud Zamashshariy» (1971), akademik G’.Abdurahmonov bilan hamkorlikda yozgan «Alisher Navoiy asarlarining grammatik xususiyatlari» asarlari alohida ahamiyatga ega.

Akademik A.Rustamov oliy o’quv yurtlarida filologiya ta’limini yuksaltirish sohasida tinimsiz mehnat qilmoqda. Jumladan, G’.Abdurahmonov bilan hamkorlikda yozgan «Qadimgi turkiy til» (1982) o’quv qo’llanmasi qadimgi turkiy manbalarni o’qish va ularni tahlil etish bo’yicha talabalarning doimiy hamrohiga aylanib qoldi.

SOBIROV ABDULHAY

Andijon davlat universiteti Tilshunoslik kafedrasи professori, filologiya fanlari doktori Abdulhay Sobirov 1957- yilning 15- iyunida Andijon viloyatining Xo’jaobod tumanida tavallud topgan. U tilshunos sifatida o’zbek tili terminologiyasi, leksikologiyasi va leksikografiyasi sohalarida faoliyat ko’rsatib kelmoqda. A.Sobirov tomonidan chop ettirilgan “O’zbek tili faol so’zlarining izohli lug’ati” (1999, hammualif), “O’zbek tilining leksik sathini sistemalar sistemasi tamoyili asosida tadqiq etish” (2004) kabi asarlar bunga misol bo’la oladi.

A.Sobirov umumiylasaloliq o’rta ta’lim va akademik litsey o’quvchilari uchun professorlar A.Nurmonov, M.Mahmudovlar bilan hammualliflikda darsliklarning yangi avlodini yaratish ishiga munosib hissa qo’shib kelmoqda. 5-, 6-, 7-, 9-sinflar uchun “Ona tili” (2004, 2005, 2006), “O’qituvchi kitobi” (2004, 2005,

2006), akademik litseylarning 1-3- bosqich talabalari uchun "Hozirgi o'zbek adabiy tili" (2001, 2002, 2003) darsliklarining yuzaga kelishida xizmatlari katta

G'ÖZI OLIM YUNUSOV

G'ozzi Olim Yunusov 1893- yilda Toshkentda xizmatchi oilasida tug'ildi. Boshlang'ich ma'lumotni ham shu yerda olgach, 1908- yilda Qohiraga borib o'qidi, 1914- yildan esa Turkiya universitetida tahsil ola boshladi.

Tilshunos dastlab 1923- yilda chet eldan qaytgach, jamaot ishlarida ishlab, tarjima bilan ham shug'ullandi. Keyinchalik Samarcandda Til va terminologiya komitetida faoliyat ko'rsatdi va filologiya fakultetida dars berdi. 1931- yili Toshkentga qaytdi. U yerda ham filologiya fakultetida ishlab, tilshunoslik seksiyasini boshqardi.

G'.O.Yunusovga 1930- yildayoq Sharqshunoslik instituti tomonidan professorlik unvoni berilgan.

G'.O.Yunusovning ilmiy-pedagogik faoliyati ko'p qirrali va sermahsul bo'lgan. Buni olimning tilshunoslik, adabiyotshunoslik, folkloristika, etnografiya, tarix, arxeologiya, huquqshunoslik, falsafa kabi sohalarda qalam tebratganidan bilih mumkin. U juda ko'p tillarni bilgan.

Olim o'z xalqining hayoti, ayniqsa, tili, yozma va og'zaki adabiyoti bo'yicha ko'p materiallar to'plashga tuyassar bo'lgan, shu materiallar asosida "O'zbek lajhalarini tasnidha bir tajriba" (1936), "O'zbek urug'laridan qatag'onlar va ularning tili" (1930), "O'zbek tili grammatikasi" (1936, qo'lyozma) kabi asarlar yaratgan. 1922- yilda "Alpomish" dostonini ham birinchi bo'lib G'.O.Yunusov yozib olgan.

Atoqli olim qizqa, lekin sermazmun hayot ko'rdi. Uning boy lingvistik, folklorshunoslik va etnografik merosi o'zbek milliy madaniyati, tili xazinasidan munosib o'rinni olgan.

G'.O.Yunusov 1939- yilda vafot etdi.

SHOABDURAHMONOV SHONAZAR

Filologiya fanlari doktori, professor, O'zFA akademigi Sh. Shoabdurahmonov 1924- yilda Toshkentda tavallud topgan.. O'zbek tili fonetikasi, o'zbek tilining badiiy-estetik vazifasi, leksikografiyasi, morfologiysi, dialektologiyasi yuzasidan qator salmoqli asarlar yaratib, tilshunosligimiz rivoji uchun munosib hissasini qo'shdi. Jumladan, «O'zbek tilida yordamchi so'zlar» (1953), «Fonetika. O'zbek tili fonetikasiga doir ba'zi masalalar» (1953), «O'zbek tilida punktuatsiya» (1955), «O'zbek adabiy tili va o'zbek xalq shevalari» (1962) kabi asarlari o'zbek tilshunosligining rivoji uchun munosib hissa bo'lib qo'shildi.

Akademik Sh. Shoabdurahmonov o'rta va oliv ta'linda o'zbek tili va tilshunosligini o'qitishni takomillashtirish borasida ham samarali mehnat qildi. Ayniqsa, uning V.Reshetov bilan hamkorlikda oliv maktablarning o'zbek filologiyasi fakulteti talabalari uchun «O'zbek dialektologiyasi» (1962, 1969, 1978) darsligi, shuningdek, o'rta maktablarning IX sinfi uchun hammulliflikda yozilgan «O'zbek tili» (1977, 1978, 1980, 1982) hamda oliv o'quv yurtlari uchun

yaratilgan «Hozirgi o'zbek adabiy tili. I qism» (1980) darsliklari alohida ahamiyatga ega.

G'ULOMOV AYYUB

O'zbek formal tilshunosligining asoschisi A.G'ulomov 1914- yilda Toshkentda tavallud topgan. U «O'zbek tilida aniqlovchilar» (1940), «O'zbek tilida kelishiklar» (1940), «O'zbek tilida ko'plik kategoriyasi» (1944), «O'zbek tilida urg'u» (1947), «Sodda gap sintaksisi» (1948), «Sodda gap» (1955), «O'zbek tilida tarixiy so'z yasalish muammolari» (1955), «Fe'l» (1957) kabi qator asarlari bilan o'zbek ilmiy tilshunosligining shakllanishi va rivojlanishi uchun xizmat qildi. Uning rahbarligida o'rta maktablarning V, VI, IX sinflari uchun yozilgan ona tili darsligi yigirma yilga yaqin yosh avlodga til ta'limini singdirishga xizmat qildi.

Respublikamizning barcha ona tili va adabiyot muallimlari A.G'ulomov tomonidan oliv o'quv yurtlarining o'zbek filologiyasi fakultetlari uchun yozilgan «Hozirgi o'zbek adabiy tili. Sintaksis» kitobidan o'zbek tili sintaksisining sir-asrorlarini o'rgangan va hanuz o'rganib kelmoqda. Uning ilmiy xulosalari, nazariy qarashlari o'zbek tilshunosligining hozirgi taraqqiyoti uchun ham asos bo'lib xizmat qilmoqda.

A.G'ulomov 1984- yilda vafot etgan.

BUXORO TILSHUNOS OLIMLARI

Ne'matov Hamid G'ulomovich

1941-yil 22-noyabrda Buxoro shahridagi Modarixon guzarida tug'ilgan. Filologiya fanlari nomzodi (1970), filologiya fanlari doktori (1978). Leningrad davlat universitetining sharqshunoslik fakultetida tahlil oлган. 1982-yildan 2004-yilgasha o'zbek tilshunosligi kafedrasi mudiri. 1970-yilda «Qoshg'ariy “Devon” materiallari asosida fe'l morfologiysi» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini, 1978-yilda «XI-XII asr sharqiy turkcha morfologiysi» mavzusida doktorlik dissertatsiyasini himoya qilgan. Hamid Ne'matov uchinchini avlod o'zbek tilshunoslarining sardori, iste'dodli olim, o'tkir nazariyotchi va amaliyotchi, o'zbek tilshunosligining eng yetuk vakillaridan biridir Ustozlari mashhur turkiyshunos akademik A.N.Kononov va professor S.N.Ivanovlar edi. 1967-1970 yillarda Sankt-Peterburg universitetining aspiranturasida bilim oldi. 1970-yilda akad. A.N.Kononov rahbarligida ««Devoni Koshg'ariy» materiallari asosida fe'l morfologiysi» mavzusida nomzodlik, 1978-yilda «Морфология восточно-туркского языка XI – XII в.в» mavzusida doktorlik dissertatsiyasini himoya qildi. 1982-yilda professor unvoni berildi. Prof. H.Ne'matov 1991-yildan shu kungacha amalda bo'lgan «O'zbek tili doimiy anjumani» (O'TDA)ning asoschisi, tashkilotchisi va raisi hamdir. U ona tili ta'limi bo'yicha amalda bo'lgan qator dastur, darslik, qo'llanma larning muallifidir. H. Ne'matov o'zbek tilshunosligida ustozlari boshlagan til va nutqni farqlash g'oyasini davom ettirdi va o'zbek substansial tilshunosligini yaratdi, ilmiy izlanish va tadqiqotlarda dialektik falsafaga - uning qonun va kategoriyalariga asoslandi. Ustoz til hodisalarini mohiyatini ochishga asoslangan maktab yarata oldi. Olim nafaqat tilshunos sifatida, balki filolog, turkolog sifatida respublikada va hamdo'stlik davlatlarida, Turkiya, Rossiyada ham taniqlidir. U islom falsafasini ham mukammal biluvchi shaxsdir.

Asosiy ishlari: Qarang: Mohiyatga intilgan olim. Buxoro. 2001.

Ne'matov H., Hamroeva SH. «Lingvistik tадqiqot metodikasi, metodologiyasi, metodlari». Buxoro, 2005. 4,5 b.t.

Ne'matov H., Baqoxo'jaeva M. O'zbek tilshunosligi kafedrasi 60 yoshda.

“Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)” Buxoro, “Universitet”, 2005. 4-9-betlar.

Ne'matov H., Abuzalova M. Navbatdagi vazifalar. “Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)” Buxoro, “Universitet”, 2005. 31-33-betlar.

Ne'matov H. «Ona tili»ning o'quv fanlari tizimidagi o'rni. «Til - nutq dixotomiyasi» mavzusiga bag'ishlangan xalqaro ilmiy anjuman materiallari. Samarqand, CHet tillar instituti, 2005.

Ne'matov H. «Ona tili»ning o'quv fanlari tizimidagi mavqeい. O'zbek tili doimiy 8-anjuman materiallari. Toshkent, 2005, 47-48-betlar.

G'ULOMOV ASKAR

Askar G'ulomov 1940- yil 15-dekabrda Buxoro shahrida tavallud topgan, pedagogika fanlari doktori, Buxoro universiteti O'zbek tilshunosligi kafedrasi professori, o'zbek tilini umumiy ta'lim tizimida o'qitish bo'yicha respublikamizda bиринчи fan doktori. 1978- yilda nomzodlik dissertasiyasini mashhur tadrисchi T.Salimov rahbarligida "IV sinfda ona tilini o'qitish jarayonida o'quvchilarning mustaqil ishlari" mavzusiga yoqlagandayoq olim ona tili ta'limining sovet davrida mutlaqlashtirilgan ko'rgazmali bayon (retroskopik, reproduktiv) ta'lim usuli o'quvchida ijodiylikni bo'g'ishi, unda mustaqil fikrlash malakalarining shaklanishini chegaralashini sezdi. Shuning uchun olimning navbatdagi 1991-yilda himoya qilgan doktorlik dissertatsiyasi – "Ona tili mashg'ulotlarida o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini oshirish" mavzusidagi tadqiqoti – mustaqil fikrlovchi ijodiy tafakkur sohibini yetishtirish uchun ona tili ta'limi maqsadi, mazmuni va usulini yangilash, buning uchun tayanch bo'g'inda ona tili ta'limi kognitiv-pragmatik (o'sha davrda zamona zayli bilan induktiv deb atalgan) ta'lim usuliga ko'chirish zaruratini ilmiy-nazariy asoslashga bag'ishlandi. "Ta'lim to'grisida"gi Qonun va "Kadrlar tayyorlash Milliy dasturi"ning hayotga tatbiqi jarayonida umumiy o'rta ta'lim tizimida ona tilini o'qitish mana shu yo'nalishda yangilandi. A.G'ulomov ona tili o'quv fanidan 1999-yilda qabul qilingan umumiy o'rta ta'lim davlat ta'lim standartlari talablariga muvofiq ilk dastur, shu dastur asosida tuzilgan va 1999-2004- yillarda amaliyotda bo'lgan darsliklarining yaratilishi va ommalashishida faol ishtirok etdi. Olim "Ona tilini o'qitish jarayonida faoliik tamoyilini amalga oshirishning nazariy asoslari" (-Toshkent: Fan, 1989), "Ona tili o'qitish prinsiplari va metodlari" (-Toshkent: O'qituvchi, 1992), "Maktabda til sathlarini o'zaro bog'lab o'rganish" (-Toshkent, 1992) kabi o'ndan ortiq ilmiy-metodik kitoblarning, 200 yaqin ilmiy maqollarning muallifi.

A.G'ulomov qoraqalpoq maktablarida davlat tili – o'zbek tilini o'qitishning yangi maqsadi, mazmuni va usulini belgilashga, shu yo'nalishda dastur, darsliklar yaratishga va bu sohani yetuk tadrисchilar bilan ta'linlashga ulkan hissa qo'shdi. Qoraqalpoq maktablari uchun uning rahbarligida yaratilgan "O'zbek tili" darsliklari hozir ham amalda.

A.G'ulomov 2003- yilda vafot etdi.

Qilichev Ergash Rajabovich

1940-yilning 26-martida Vobkent tumani Xargo'sh qishlog'ida tug'ilgan. Filologiya fanlari nomzodi (1969), O'zbekiston xalq maorifi a'lochisi (1974), dotsent (1973), professor (1991). 1958-1963-yillarda Samarqand davlat universiteti filologiya fakultetida tahsil olgan. 1965-yildan hozirgasha BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasining o'qituvchisi bo'lib ishlab kelmoqda. 1969-yilda «Sadriddin Ayniy asarlarida arxaizm va istorizmlar» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan.

Asosiy ishlari: Professor E.Qilichyevga armug'on. Bibiliografik ma'lumotlar. Buxoro. 2000.Qilichev E.R. «Hozirgi o'zbek adabiy tili». B., 2005. 5 b.t.

Qilichyev E. Uslubiy ma'no va uning ifodalanishi. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 53-55-betlar.

Shukrullayev Nasrullo Shukrullayevich

1942-yil 30-yanvarda Buxoro viloyatining Qorako'l tumanida tug'ilgan. Pedagogika fanlari nomzodi (1976), dotsent (1981), BuxDPI ning tarix-filologiya fakultetini tugatgan. 1963-1965-yillarda Qorako'l tumanida o'qituvshi bo'lib ishlagan. 1966-1970-yillarda o'qituvchi, Qorako'l tumanı XTB usulshunosi bo'lgan. 1970-1973-yillarda O'zPFITIda aspiranturada o'qigan. 1974-yildan BuxDUDA ishlaydi. O'zbek tilshunosligi kafedrasи dotsenti. 1975-yilda «O'zbek maktablarining 8-sinf ona tili darslarida qo'shma gap sintaksisini o'rgatishda o'quvchilar nutqini o'stirish» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasi yoqlagan.

Asosiy ishlari: Hozirgi o'zbek adabiy tilida sintagma masalasiga doir ayrim mulohazalar (hamkor). «O'TA», 1964,6.

O'quvchilar nutqini qo'shma gaplar bilan boyitishda bog'lanishli tekstlar va sxemalardan foydalanish. (To'plam: «Ona tili o'qitish samaradorligini oshirish») T., «O'qituvchi», 1973.

7- va 8-sinfda ona tili darslari (hamkor). T., «O'qituvchi», 1982.

Qaratqish-qaralmish aloqasi haqida ayrim mulohazalar. (To'plam: «O'zbek tilini sinxron o'rganish masalalari») T., 1987.

Darsliklarni mukammallashtiraylik (hamkor). «Sovet maktabi», 1989, 11.

Mukammal qoidalar, pishiq qo'llanmalar, asosli takliflar - savodxonlik garovi (hamkor). «Til va adabiyot ta'limi», 1999, 5-6.

Ruscha baynalminal so'zlar imlosidagi ba'zi holatlar. (To'plam: «O'zbek tilshunosligi muammolari») T., 2003.

Shukrullayev N. Sintaktik tahlil haqida o'ylar. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 78-82-betlar.

Shukrullayev N. elga nasixat yoyayotgan shoir. «Mahtumquli Firog'iy ibratlari» maqolalar to'plami. Buxoro, 2005, 89-91-betlar.

Shukrullaev N. Til ummoni darg'asi. «Pedagogik mahorat» jurnali. 2005, 2-son, 48-50-betlar.

Qosimova Nazira Azizovna

1952-yilda Buxoro shahrida tug'ilgan. Pedagogika fanlari nomzodi (1998). 1968-1973-yillarda BDPIning o'zbek tili va adabiyoti fakultetida o'qigan. 1998-yilda "O'quvchilar nutqini so'zning ma'nodoshlari bilan boyitish" mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan.

Asosiy ishlari: O'rta maktablarning 5-sinfida «Lesikologiya» bo'limini o'rganishda sinonim so'zlar ustida ishlash. Metodik qo'llanma. T., 1996.

Hozirgi o'zbek adabiy tili. Akademik litsey o'quvchilari uchun darslik (hamkor). T., «O'qituvchi», 2002.

Qosimova N. O'zbek tilshunosligi kafedrasi xodimlari haqida ma'lumot. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 9-22-betlar.

Baqoxo'jayeva Muhiba Barnoxo'jayevna

1977-yildan beri o'zbek tilshunosligi kafedrasi a'zosi. 1954-yilda Buxoro shahrida tug'ilgan. 1971-1976-yillarda BDPIning til va adabiyot fakultetini tugatgan.

Asosiy ishlari: o'ndan ortiq maqolalari turli to'plamlarda chop etilgan.

Sharipova Mavluda Boymuradovna

1958-yil 4-oktabrda Buxoro shahrida tug'ilgan. 1983-yilda Toshkent davlat universitetini tugatgan. 1990-yildan boshlab BDPI fakultetlararo o'zbek tili kafedrasi o'qituvchisi, 1994-yildan o'zbek tilshunosligi kafedrasida o'qituvchi bo'lib ishlagan. Hozirda "Navoiy badiiy asarlaridagi literonimlarning leksik-semantic va lingvopoetik tadqiqi" mavzusida ilmiy izlanish olib bormoqda.

Asosiy ishlari: Harfiy san'atlar xususida. O'TA, 2004, 3-son.

Tojik-arabiy yozuv bilan aloqador san'at. "Buxoro universiteti ilmiy axborotlari", 2004.

Sharipova M. Alisher Navoiy g'azaliyotida tajnisi tomm san'atining qo'llanilishi. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 73-75-betlar.

Sharipova M. Alisher Navoiy g'azallarida qalb san'ati. «O'zbek tili va adabiyoti» jurnali, 2005, 1-son, 33-36-betlar.

Saidov Yoqub Siddiqovich

1960-yilning 1-fevralida Buxoro viloyati Romitan tumanining Shilong'u qishlog'ida tug'ilgan. O'zbek tilshunosligi kafedrasi o'qituvchisi (1990), filologiya fanlari nomzodi (2001). 1985-1990-yillarda ToshDUNing o'zbek filologiyasi fakultetida tahsil olgan. 1991-1994-yillarda kafedra huzuridagi aspiranturada o'qigan. 2001-yilda «Fitrat badiiy asarlari leksikasi» mavzusida nomzodlik

dissertatsiyasini himoya qilgan. 2019- yilda «Jadid badiiy asarlari leksikasi» mavzusida filologiya fanlari bo'yicha fan doktori (DSc) dissertatsiyasini yoqladi.

Asosiy ishlari: Fitrat asarlaridagi qadimgi turkiy so'zlar // "O'zbek tili va adabiyoti", 2000, 5-son.

Mahorati ustod S.Ayny dar istifodai affikshoi forsiyu tojiki // Shashnomai Ayny. Jildi IX, Dushanbe. 2002.

Fitratning «Abulfayzxon» asari tili haqida // "Til va adabiyot ta'limi". 2002, 3-son.

Fitratning imlo masalasiga munosabati // "Buxoro universiteti ilmiy axborotlari", 2000, 1-son.

Ajziy asarlarida o'g'uz unsurlari // "Buxoro universiteti ilmiy axborotlari", 2004, 1-son.

Saidov YO. «O'zbek tili tarixi». I qism Buxoro, 2005. 4 b.t.

Saidov YO. «O'zbek tili tarixi». II qism. Buxoro, 2005. 4 b.t.

Saidov Yo. Cho'lpon maqolalarida til masalasi. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 61-64-betlar.

Saidov Yo. Behbudiyning «Til maqolasi» xususida. «Pedagogik mahorat» jurnali, 2005, 2-son, 76-82-betlar.

Nazarova Saida Ahmedjonovna

1966-yilning 7-oktabrida Buxoro shahrida tug'ilgan. 1983-88-yillarda Toshkent davlat universitetining o'zbek filologiyasi fakultetida tahsil olgan. 1988-yildan hozirga qadar kafedrada o'qituvshi va katta o'qituvshi lavozimlarida ishlab kelmoqda. 1990-1994-yillar mobaynida kafedra huzuridagi aspiranturada sirtdan o'qigan. 1997-yilda «Birikmalar so'zlarning erkin bog'lanish omillari» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini himoya qilgan. 2002-yilning dekabridan boshlab kafedra doktoranti sifatida «O'zbek tilida so'z birikmalarining formal-funksional talqini» mavzusida doktorlik dissertatsiyasi ustida ish olib bormoqda.

Asosiy ishlari: So'z birikmalarining formal-funksional tahlil muammolari // «O'zbek tili va adabiyoti», 2002, 6-son, (55-57-b.).

Nutq sintaksisi va lisoniy sintaksisi // "Tilshunoslikning dolzarb masalalari". T., «Universitet», 2002. (40-42-b.).

Bir lisoniy-sintaktik qurilish qolipi xususida // «Til va adabiyot ta'limi», 2003, 4-son, (40-42-b.).

[Jins-tur] munosabatini bildirgan so'z birikmlari // «O'zbek tili va adabiyoti», 2004, 3-son, (69-71-b.).

Abuzalova Mehriniso Qodirovna

1967-yilda Buxoro shahrida tug'ilgan. O'zbek tilshunosligi kafedrasи o'qituvchisi (1988), filologiya fanlari nomzodi (1994), dotsent (2004), kafedra mudiri (2004). BDPIni 1988-yilda tamomlagan. 1994-yilda «O'zbek tilida sodda gapning eng kichik qurilish qolipi» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan. 2019-yil "Substansial morfologiya, valentlik va sintaktik qurilma" mavzusida filologiya fanlari bo'yicha fan doktori (DSc) dissertatsiyasini yoqlagan.

Asosiy ishlari: Yuzta fe'l qaysi lug`atlarda izohlangan. O'TA., 2002, 6-son. Egali va egasiz gaplar xususida. TAT, 2002, 6-son.

Hozirgi o`zbek tili. Morfologiya. O`quv-usuliy qo`llanma. B., 2004.

Abuzalova M., Yo`ldosheva D. «Tilshunoslikka kirish». Toshkent, «Universitet», 2005. 5,5 b.t.

Abuzalova M. Substantsial morfologiya va gap bulaklari ierarxiyasi. «Buxoro universiteti ilmiy axborotlar» jurnali, 2005, 2-son, 24-27-betlar.

Abuzalova M., Shirinova N. O`zbek va ingliz tillari tizimida payt ma`nosining ifodalanish usullari. “Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag`ishlangan ilmiy to`plam)” Buxoro, “Universitet”, 2005. 82-84-b.

Abuzalova M., Jo`rayeva Z. The typology of separatinf degrees of the compound sentences in uzbek and English languages. “Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag`ishlangan ilmiy to`plam)” Buxoro, “Universitet”, 2005. 85-87-b.

Abuzalova M., Shodiyeva Sh. «Gap bo`laklari darajalanishi». «Til - nutq dixotomiysi» mavzusiga bag`ishlangan xalqaro ilmiy anjuman materiallari. Samarkand, Chet tillar instituti, 2005.

Ayni kunlarda «Substantsional morfologiya, valentlik va gap qurilishi talqini» mavzuida doktorlik dissertatsiyasi ustida ishlamoqda.

Jo`rayeva Bibish Muhsinovna

1967-yilda Buxoro viloyati Romitan tumanida tug`ilgan. Filologiya fanlari doktori (2019), filologiya fanlari nomzodi (2002). 1985-1990-yillarda BDPIning filologiya fakultetida o`qigan. 1990-yildan o`zbek tilshunosligi kafedrasi a`zosi. «Maqollarning til/nutq ixtioidagi o`rni va ma`noviy-uslubiy qo`llanilishi» mavzusida 2002-yilda nomzodlik dissertatsiyasini himoya qilgan.

Asosiy ishlari: Maqol va matal orasidagi munosabat. TAT, 2001, 2-son.

Sotsiolingvistika. Ma`ruza matnlari. -B., 2004.

Jo`raeva B. Maqollarning uzzual uslubiy vazifalari. “Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag`ishlangan ilmiy to`plam)” Buxoro, “Universitet”, 2005. 45-48-betlar.

Yuldasheva Dilorom Ne`matovna

1968-yil Navoiy viloyati Navbahor tumanida tug`ilgan. 1987-1993-yillarda NavoiyDPI o`zbek tili va adabiyoti fakultetida, 2000-2002-yillarda BuxDU o`zbek tilshunosligi kafedrasi huzuridagi kunduzgi bo`lim aspiranturasida tahsil olgan.

Navoiy viloyati Navbahor tumanidagi 7-o`rta umumta`lim mакtabida o`qituvchi (1996), BuxDU o`zbek tilshunosligi kafedrasi o`qituvchisi (2005), katta o`qituvchisi (2009), yillarda filologiya fakulteti ma`naviy ishlar bo`yicha dekan muovini (2010), o`zbek tilshunosligi kafedrasi mudiri (2011), 2009-yildan hozirgacha kafera dotsenti sifatida faoliyat ko`rsatmoqda.

2007-yilda “KTMD talablari asosida ta’lim maqsadini belgilashning didaktik asoslari” mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini himoya qilgan, pedagogika fanlari nomzodi. 200ga yaqin ilmiy maqola va tezislar, 1ta darslik, 3ta o’quv, 14ta metodik qo’llanma va 2ta monografiya muallifi.

Asosiy ishlari: Ona tili ta’limi maqsadining tadrijiy taraqqiyoti. O’quv qo’llanma. –Toshkent: O’zbekiston ME, 2019.–176 b. va b.

Astanova Gulnora Aminovna

1969-yilda Buxoro viloyati G’ijduvon shahrida tug’ilgan.O’zbek tilshunosligi kafedrasi o’qituvchisi (2009), filologiya fanlari nomzodi (2004), dotsent (2019), «Buxoro universiteti» gazetasi muharriri (2011), Toshkent davlat sharqshunoslik institutini (ToshDSHl) 1993-yilda tugatgan. 2003-yilda «Minng bir kecha» asari o’zbekcha tarjimalarining qiyosiy tadqiqi» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan. Hozirda «Ming bir kecha» asari badiiyyati » mazusida fan doktori(DSc) ustida ish olib bormoqda.

Asosiy ishlari: Arab tili darsligi.(ruschadan o’zbekchaga tarjima) «Fan» 2007-y.(B.Z.Xalidov)

«Ming bir kecha» asari o’zbekcha tarjimalarining qiyosiy tadqiqi» monografiya. «Fan» 2009.

«Manba va matn bilan ishlash masalalari» metodik qo’llanma. -Buxoro, 2012.

«Шедавр восточной литературы» monografiya. Lap Lambert.Riga, Latviya.2020.

Qilichev Bayramali Ergashevich

1971-yilda Buxoro shahrida tug’ilgan. O’zbek tilshunosligi kafedrasi o’qituvchisi (1994), filologiya fanlari nomzodi (1997), dotsent (2004). 1993- yilda BDUning ozbek filologiyasi fakultetini tugatgan. 1993-1996-yillarda kunduzgi aspiranturada tahsil olgan. 1997-yilda «O’zbek tilida partonimiya» mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan. 1999-yildan buyon «Leksikani sistem tadqiq etish muammosi» mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasi ustida ishlamoqda.

Asosiy ishlari: O’zbek tilida partonimiya hodisasi // «Til va adabiyot ta’limi», T., 1996, 5-son, (77-79-b.).

Partonimik munosabatlarning lisoniy xususiyatlari // «O’zbek tili va adabiyoti», T., 1996, 6-son, (19-22-b.).

O’zbek tilida partonimiya // Toshkent, «Fan», 1996, (34 b.).

O’zbek tilida lug’aviy paradigma // Tilshunoslikning dolzARB masalalari (ilmiy maqolalar to’plami). T., «Universitet», 2002, (75-76-b.).

Partonimiyaning sinonimiya, giponimiya va graduonimiyaga munosabati // «O’zbek tili va adabiyoti», 2002, 5-son, (66-69-b.).

Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari // Oliy va o’rta maxsus o’quv yurtlari talabalari uschun o’quv qo’llanma. Toshkent, 2002, (114 b.). (E.Qilishev bilan hamkorlikda).

Til va nutqni farqlash xususida // «Til va adabiyot ta’limi», 2002, 6-son, (27-29-b.).

Qilichev B. Tilavova D. Olqish - xalq tili xazinasi. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 55-58-betlar.

Qilichev B., Muazzamova D. «Bosh» so'zi ma'nodoshligi asosidagi iboralar. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 58-59-betlar.

Qilichev B., Adizova N. Mantiqiylik - tushunarli nutq asosi. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 59-61-betlar.

Axmedov Atoullo Raxmatovich

1974-yil Jondor tumanida tug'ilgan. O'zbek tilshunouligi kafedrasи o'qituvchisi (2002), filologiya fanlari nomzodi (2007), kafedra dotsenti (2008), o'quv ishlari bo'yicha dekan muovuni (2014), kafedra mudiri (2017). BuxDU ni 1999-yil tamomlagan. 2007-yilda "O'zbek adabiy tili tarixida o'g'uz unsur va ko'rinishlarining qo'llanilishi" mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini yoqlagan.

Asisiy ishlari: O'zbek adabiy tilida o'g'uz ko'rinishlarining qo'llanilishi haqida. O'TA, 2000, 6-son.

"Boburnoma"da o'g'uz ko'rinishlari. O'TA, 2001, 1-son.

Hoziq ijodida o'g'uz ko'rinishlarining qo'llanilishi, BuzDU Ilmiy axborotlari, 2005, 3-son.

O'zbek va turk tillarining qiyosiy grammatikasi. Buxoro, "Durdona", 2019

Toirova Guli Ibragimovna

1974-yilda Buxoro shahrida tug'ilgan. 1996-yilda BDUning o'zbek filologiyasi fakultetini tamomlagan. 1997-2000-yillarda BDU aspiranturasida tahsil olgan.

BuxDU o'zbek tilshunosligi kafedrasи o'qituvchisi (1996), katta o'qituvchisi (2012), 2019-yildan hozirgacha kafera dotsenti sifatida faoliyat ko'rsatmoqda.

2017-yilda "O'zbek nutqiy muloqotida sistemaviylik va informativlik" mavzusidagi filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori dissertatsiyasini himoya qilgan. 200ga yaqin ilmiy maqola va tezislar, 3 ta monografiya, 1 ta o'quv lug'ati, 1 ta elektron darslik, 2 ta o'quv qo'llanma, 15 ta metodik qo'llanma, 3 ta metodik ko'rsatma, 5 ta mualliflik guvohnomasi, 22 ta ilmiy-metodik maqola, O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlarda 50 ta maqola, ulardan 12 tasi xorijiy jurnallarda nashr etilgan.

Asosiy ishlari: Нуткнинг этносоциопрагматик таҳлили асослари Ўкув кўйланма. 2007, Самарқанд, (Сафаров Ш.)

Нуткий мулокот ситуатив прагматик система сифатида. Монография. - Тошкент:Ўзбекистон Миллий энциклопедияси,2013. 136-б.

Нуткий мулокот ва ёшлар нутқидаги луғавий бирликлар. Монография. - Тошкент:Ўзбекистон Миллий энциклопедияси, 2015. 112-б.

Актуальные проблемы языкоznания. Xalқaro monografiya. Германия: "LAMBERT Academic Publishing" nomli xalқaro нашриёт. 2019, -157 c.

Hozirgi o'zbek tili. Morfologiya. O'quv qo'llanma Toshkent: "Navro'z" , 2019.(M.Abuzaeva)

Asadov To'lqin Hamroyevich

1975-yilda Jondor tumanida tug'ilgan. 1993-1998-yillarda Buxoro davlat universiteti o'zbek filologiyasi fakultetida tahsil olgan. 2001-2004-yillarda universitetning aspirantura bo'limida o'qigan. «O'zbek tilida ravishning so'z turkumlari tizimidagi o'rni» mavzusida ilmiy tadqiqot olib boryapti.

Asosiy ishlari: 6-sinf uchun ravish turkumi yuzasidan mashqlar to'plami. Buxoro, 2003.

Ona tili darsliklarida ma'naviy qadriyatlarning aks etishi. O'zbek tili doimiy anjumani VII yig'ini materiallari. Toshkent, 2003.

O'quvchilarga ravish haqida ilk tushuncha berish. "Til va adabiyot ta'limi", T., 2003, 5-son.

Ravish so'z turkumi va uning tarkibi haqida. "Buxoro universiteti ilmiy axborotlari", 2004, 1-son.

O'zbek tilining izohli lug'ati» da ravishlarning ajratilishi hamda izohlanishi. "Buxoro universiteti ilmiy axborotlari", 2004, 3-son.

Asadov T. Ravish va sifatning o'zaro munosabati. "Ilm-u adab jabhasida 60 yil (kafedraning 60 yilligiga bag'ishlangan ilmiy to'plam)" Buxoro, "Universitet", 2005. 36-39-betlar.

Asadov T. Ravish so'z turkumi va uning tarkibi haqida. «O'zbek tili va adabiyoti» jurnalni, 2005, 2-son, 53-55-betlar.

Asadov T. Ravishlardagi soddalanish hodisasi xususida. «Til va adabiyot ta'limi» jurnalni, 2005, 1-son, 26-28-betlar.

Xamroyeva Shahlo Mirdjonovna

1981-yilda Buxoro shahrida tug'ilgan. Buxoro davlat universitetini tamomlagan (2002); magistr (2005). Buxoro shahar 10-umumta'lim maktabi o'qituvchisi (2002-2003), BuxDU qoshidagi akademik litsey o'qituvchisi (2007), Buxoro davlat universiteti o'zbek tilshunosligi kafedrasи o'qituvchisi (2018); Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyot universiteti doktoranti (DSc) (2020). "O'zbek tili mualliflik korpusini tuzishning lingvistik asoslari" mavzusida filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasini yoqlagan (2018).

Ilmiy qiziqishlari: kompyuter lingvistikasi, amaliy tilshunoslik, morfologiya.

G'aybullayeva Nafisa Izzatullayevna

1983-yilda Buxoro tumanida tug'ilgan. O'zbek tilshunosligi kafedrasи o'qituvchisi (2017), filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) (2020). BDUni 2003-yil bakalavriyat, 2010-yil magistratura yo'nalishlarini tugatgan.

"O'zbek tilida tibbiy evfemizmlar" mavzusida filologiya fanlari bo'yicha falsafa dokrtori (PhD) ilmiy darajasini yoqlagan.

Asosiy ishlari:

1. Ўзбек тили тиббий эвфемизмларининг қисқача изоҳли луғати. – Тошкент: академнашр, 2019.– 76 б.

2. Medical Euphemisms' Ways of Formation and their Attitude towards Related Events // International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE) ISSN: 2277– 3878 // Volume– 8 // Issue– 3S // October 2019 – P.494-497 // IJRTE is a Scopus Journal

3. Classification of thematic groups of medical euphemeralism // European Journal of Business & Social Sciences. ISSN: 2235-767X. Volume 07 Issue 05 Volume May. 2019.– P. 1721-1733. Impact Factor 6,76

4. The usage of euphemisms in the speech of doctors// International journal of research in humanities, Arts and literature (IMPACT:IJHAL), 2018. – P.525- 532. IMPACT Factor. 3.7943

FOR AUTHOR USE ONLY

АДАБИЁТЛАР

1. Каримов И.А. Истиқлол ва маънавият. -Т., «Ўзбекистон», 1994.
2. Мутъий И., Усмонов М. Маҳмуд Қошғарийнинг ватани, ҳаёти ва мозори тўғрисида. «ЎТА», 1990, 3-сон.
3. Нурмонов А., Маҳмудов Н. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Т., Камолот-Қатортол, 2000. 1-китоб.
4. Нурмонов А. Ўзбек тилшунослиги тарихи .Т., Ўзбекистон, 2002. 2-китоб.
5. Умаров Э.Эски ўзбек луғатлари. Т., 1992.
6. Узоков X. Ўзбек тилшунослари. -Т., «Ўқитувчи», 1972.
7. Рустамов А. М.Замахшарий. Т., 1980.
8. Тожиев Ё. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Маъruzalар матни, Т., Университет, 2000.
9. Шукуров Ш., Базарова Д.Узбекское советское языкоzнание. -Т., 1986.
10. Қосимов Н., Мадвалиев А., Маҳкамов Н. Олим Усмон ва ўзбек тилшунослиги. «ЎТА», 2002, 6-сон.
11. Қўчқортоев И., Исабеков Б. Туркий филологияга кириш. Т., 1984.
- 12.Хайруллаев М.Ўрта Осиёда илк уйғониш даври маданияти. Т., 1994.
13. Қурбонова М.А.Фитрат ва ўзбек тилшунослиги. Т., 1997.
14. Ҳасанов Ҳ. М.Қошғарий. -Т., 1969.
15. Ўринбоев Б., Т.Қурбонов. Ўзбек тилшунослиги тарихи. Ўкув қўлланма, Самарқанд, 2006.
16. «Ўзбек тили ва адабиёти» журналидаги тегишли мақолалар. (1984, 2-4; 1982, 5-6; 1985, 1; 1996, 3; 1972, 1-2; 1987, 5-сон ва бошқалар.

INTERNET saytlari

1. Республика Узбекистан <http://www.gov.uz>
2. УзНУ <http://www.nuu.uz>
3. Открытая электронная библиотека <http://orel.rsl.ru>
4. Разная информация <http://www.bilimdon.uz>
5. www.ziyo.net
6. www.bilim.uz

yes I want morebooks!

Buy your books fast and straightforward online - at one of world's fastest growing online book stores! Environmentally sound due to Print-on-Demand technologies.

Buy your books online at
www.morebooks.shop

Kaufen Sie Ihre Bücher schnell und unkompliziert online – auf einer der am schnellsten wachsenden Buchhandelsplattformen weltweit! Dank Print-On-Demand umwelt- und ressourcenschonend produziert.

Bücher schneller online kaufen
www.morebooks.shop

KS OmniScriptum Publishing
Brivibas gatve 197
LV-1039 Riga, Latvia
Telefax: +371 686 20455

info@omnascriptum.com
www.omnascriptum.com

OMNI**Scriptum**

